RETTENS DOM (Tredje Udvidede Afdeling)

14. maj 1998 *

I sag T-311/94,

BPB de Eendracht NV, tidligere Kartonfabriek de Eendracht NV, Appingedam (Nederlandene), ved advokat Alexandre Vandencasteele, Bruxelles, og solicitor Gordon Boyd Buchanan Jeffrey, Liverpool, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokaterne Arendt & Medernach, 8-10, rue Mathias Hardt,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, først ved Richard Lyal, Kommissionens Juridiske Tjeneste, og Rosemary Caudwell, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionen, som befuldmægtigede, derefter ved Richard Lyal, bistået af barrister James Flynn, Bar of England and Wales, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Goméz de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt,

* Processprog: engelsk.

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Tredje Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, B. Vesterdorf, og dommerne C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki og J. D. Cooke,

justitssekretær: fuldmægtig J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling, der fandt sted fra den 25. juni 1997 til den 8. juli 1997,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

1 Den foreliggende sag vedrører Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1), som berigtiget inden offentliggørelsen ved Kommissionens

beslutning af 26. juli 1994 (K(94) 2135 endelig udg.) (herefter »beslutningen«). Ved beslutningen blev 19 producenter, der leverer karton inden for Fællesskabet, pålagt bøder for overtrædelser af traktatens artikel 85, stk. 1.

2 Det produkt, som beslutningen vedrører, er karton. I beslutningen omtales tre kartonkvaliteter, henholdsvis »GC«, »GD« og »SBS«.

3 Kartonkvaliteten GD (herefter »GD-kvaliteter«) er en bleget æskekarton (genbrugspapir), der normalt anvendes til emballering af nonfoodprodukter.

4 Kartonkvaliteten GC (herefter »GC-kvaliteter«) er en karton med hvidt dæklag, der normalt anvendes til emballering af fødevarer. GC-kvaliteter er af en bedre kvalitet end GD-kvaliteter. I den periode, beslutningen vedrører, var prisforskellen mellem disse to produkter sædvanligvis ca. 30%. De bedste GC-kvaliteter anvendes endvidere i et vist omfang til grafiske formål.

5 SBS er forkortelsen for et helt igennem hvidt kartonprodukt (herefter »SBS-kvaliteter«). Prisen for dette produkt ligger ca. 20% over prisen for GC-kvaliteter. Det anvendes til emballering af fødevarer, kosmetik, lægemidler og cigaretter, men dets hovedanvendelse er grafiske formål.

6 Ved skrivelse af 22. november 1990 indgav British Printing Industries Federation, der er brancheorganisation for de fleste kartonemballagetrykkerier i Det Forenede Kongerige (herefter »BPIF«), en uformel klage til Kommissionen. BPIF hævdede,

at de kartonproducenter, der leverede til Det Forenede Kongerige, havde foretaget en række samtidige og ensartede prisforhøjelser, og anmodede Kommissionen om at undersøge, hvorvidt der forelå en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler. BPIF udsendte en pressemeddelelse for at sikre, at dens initiativ blev omtalt i pressen. Pressemeddelelsen blev omtalt af fagpressen i december 1990.

7 Den 12. december 1990 indgav Fédération française du cartonnage ligeledes en uformel klage til Kommissionen, hvori den fremsatte påstande vedrørende det franske kartonmarked svarende til dem, der var indeholdt i BPIF's klage.

8 Den 23. og 24. april 1991 foretog Kommissionens repræsentanter i henhold til artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), samtidige, uanmeldte kontrolundersøgelser hos et antal virksomheder og brancheorganisationer inden for kartonsektoren.

9 Efter disse undersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring til alle de virksomheder, denne beslutning er rettet til, om oplysninger og skriftligt materiale.

10 På grundlag af de ved kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger og skriftligt materiale fremkomne oplysninger konkluderede Kommissionen, at de berørte virksomheder fra midten af 1986 og mindst til april 1991 (i de fleste tilfælde) havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

11 Den besluttede som følge heraf at indlede en procedure i henhold til denne bestemmelse. Ved skrivelse af 21. december 1992 fremsendte Kommissionen en meddelelse af klagepunkter til hver enkelt virksomhed. Samtlige virksomheder svarede skriftligt. Ni virksomheder begærede mundtlig høring. Høringen fandt sted fra den 7. til den 9. juni 1993.

12 Som afslutning på proceduren vedtog Kommissionen en beslutning, der bl.a. indeholder følger bestemmelser:

»*Artikel 1*

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co. KG, Kartonfabriek 'De Eendracht' NV (der handler under navnet BPB de Eendracht), NV Koninklijke KNP BT NV (tidligere Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co. KG, Mo och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Kartongesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik A/S, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (tidligere Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (tidligere Tampella Española SA) og Moritz J. Weig GmbH & Co. KG har overtrådt artikel 85, stk. 1, i EF-traktaten ved deltagelse

— i Buchmann's og Rena's tilfælde fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990

— hvad angår Enso Española i hvert fald fra marts 1988 til i hvert fald udgangen af april 1991

— i Gruber & Weber's tilfælde i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990

— i de andre tilfælde fra midten af 1986 og i hvert fald til april 1991

i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF

— samledes regelmæssigt ved en række hemmelige og institutionaliserede møder for at diskutere og nå til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen

— nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta

— planlagde og iværksatte samtidige og ensartede prisstigninger i hele EF

— nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden

— traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger

— udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler.

...

Artikel 3

Følgende bøder pålægges nedennævnte virksomheder for den overtrædelse, der er omhandlet i artikel 1:

...

viii) Kartonfabriek de Eendracht NV (der handler under navnet BPB de Eendracht) en bøde på 1 750 000 ECU

...«

13 Det fremgår af beslutningen, at overtrædelsen fandt sted gennem organet »Product Group Paperboard« (herefter »PG Paperboard«), der omfattede en række grupper eller udvalg.

14 Under dette organ oprettedes i midten af 1986 et udvalg, »Presidents Working Group« (herefter »PWG«), der bestod af repræsentanter for den øverste ledelse for de største kartonproducenter i Fællesskabet (ca. otte).

15 PWG's formål var navnlig drøftelse og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser og kapacitet. Gruppen traf navnlig generelle beslutninger om tidspunkterne for og størrelsen af de prisforhøjelser, som producenterne skulle gennemføre.

16 PWG refererede til »Direktørkonferencen« (herefter »Direktørkonferencen« eller »PC«), i hvis møder næsten samtlige administrerende direktører for virksomhederne deltog (mere eller mindre regelmæssigt). I den relevante periode holdt Direktørkonferencen møde to gange om året.

17 I slutningen af 1987 oprettedes »Joint Marketing Committee« (herefter »JMC«). Dette udvalgs hovedopgave var at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, samt at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ensartet prissystem i Europa.

18 Det Økonomiske Udvalg (herefter »DØU«) drøftede bl.a. prisbevægelser på de nationale markeder og ordrebeholdninger og meddelte resultaterne af sine undersøgelser til JMC, eller indtil udgangen af 1987 til dens forgænger, Marketing Committee. DØU, der bestod af flertallet af de berørte virksomheders marketingdirektører, holdt møder flere gange om året.

19 Det fremgår endvidere af beslutningen, at Kommissionen antog, at PG Paperboard's aktiviteter befordredes ved hjælp af udveksling af oplysninger gennem Fides, der er et forvaltningsinstitut med hjemsted i Zürich (Schweiz). Det fremgår af beslutningen, at de fleste af PG Paperboard's medlemmer sendte regelmæssige rapporter om ordrer, produktion, omsætning og kapacitetsudnyttelse til Fides. Rapporterne blev behandlet i Fides-systemet, og de samlede data blev udsendt til medlemmerne.

20 Sagsøgeren BPB de Eendracht NV, tidligere Kartonfabriek de Eendracht NV, producerer GD-kvaliteter. Ifølge Kommissionen deltog sagsøgeren i møder i PC, JMC og DØU i perioden fra midten af 1986 til april 1991.

Retsforhandlinger

21 Sagsøgeren anlagde nærværende sag ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 7. oktober 1994.

22 16 af de øvrige 18 selskaber, der blev anset for ansvarlige for overtrædelsen, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (sag T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94).

23 Ved skrivelse indleveret til Rettens Justitskontor den 10. juni 1996 hævede sagsøgeren i sag T-301/94, Laakmann Karton GmbH, sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 18. juli 1996 (sag T-301/94, Laakmann Karton mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

24 Fire finske virksomheder, der er medlemmer af sammenslutningen Finnboard, og som i denne egenskab er anset for solidarisk ansvarlige for den bøde, der er pålagt Finnboard, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (forenede sager T-339/94, T-340/94, T-341/94 og T-342/94).

25 Endelig er der anlagt sag af sammenslutningen CEPI-Cartonboard, som ikke er adressat for beslutningen. CEPI har imidlertid ved skrivelse, indleveret til Rettens Justitskontor den 8. januar 1997, hævet sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 6. marts 1997 (sag T-312/94, CEPI-Cartonboard mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

26 Ved skrivelse af 5. februar 1997 indkaldte Retten parterne til et uformelt møde, bl.a. for at høre deres bemærkninger til en eventuel forening af sagerne T-295/94,

T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94 med henblik på den mundtlige forhandling. Under mødet, der fandt sted den 29. april 1997, tiltrådte parterne, at sagerne forenedes.

27 Som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten har Kommissionen ved telefax af 20. maj 1997 tilkendegivet, at dokumenterne vedrørende Association of Cartonboard Manufacturers (herefter »ACBM«), som ikke blev tilstillet sagsøgeren under den administrative procedure for Kommissionen, kunne stilles til rådighed for selskabet. Ved skrivelse af 21. maj 1997 har Rettens Justitskontor meddelt sagsøgeren, at selskabet kunne få indsigt i de pågældende dokumenter.

28 Ved kendelse af 4. juni 1997 har formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling besluttet at forene sagerne med henblik på den mundtlige forhandling, idet de har forbindelse med hinanden, jf. procesreglementets artikel 50, og at tage en begæring om fortrolighed, som sagsøgeren i sag T-334/94 har fremsat, til følge.

29 Ved kendelse af 20. juni 1997 har afdelingsformanden taget en begæring om fortrolighed fra sagsøgeren i sag T-337/94 til følge for så vidt angår et dokument, der er blevet fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten.

30 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Tredje Udvidede Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og truffet foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, idet parterne er blevet opfordret til at besvare en række skriftlige spørgsmål samt til at fremlægge visse dokumenter. Parterne har efterkommet opfordringerne.

31 Parterne i de i præmis 26 anførte sager afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten i retsmøder, der blev afholdt i tidsrummet fra den 25. juni til den 8. juli 1997.

Parternes påstande

32 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Beslutningen annulleres.

— Subsidiært: Beslutningens artikel 2 annulleres.

— Mere subsidiært: Det fastslås, at den påståede overtrædelse ikke varede fra midten af 1986 til april 1991.

— Mere subsidiært: Det fastslås, at det geografiske område, som den påståede overtrædelse omfattede, ikke blev afgrænset korrekt.

— Mest subsidiært: Bøden nedsættes.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

33 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Påstanden om annullation af beslutningen

34 Sagsøgeren har gjort fire anbringender gældende til støtte for annullationspåstanden. Det første anbringende går ud på, at der er sket en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, for så vidt som Kommissionen ikke præciserede de enkelte producenters adfærd i meddelelsen af klagepunkter og i beslutningen. Det andet anbringende går også ud på, at der er sket en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, for så vidt som Kommissionen ikke gav adgang til samtlige dokumenter. Som det tredje anbringende gør sagsøgeren gældende, at der er sket en tilsidesættelse af traktatens artikel 190. Endelig gøres det som det fjerde anbringende gældende, at Kommissionen har tilsidesat traktatens artikel 85, idet den har anlagt en åbenbart urigtig faktisk og retlig vurdering.

35 Retten skal først behandle det første og det tredje anbringende, hvorefter der skal tages stilling til det fjerde anbringende og endelig til det andet anbringende.

A — *Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, for så vidt som Kommissionen ikke præciserede de enkelte producenters adfærd i meddelelsen af klagepunkter og i beslutningen*

Parternes argumenter

36 Sagsøgeren bestrider ikke, at Kommissionen kan godtgøre, at hver enkelt virksomhed, som beslutningen er rettet til, medvirkede ved overtrædelsen, ved at påvise

kartellets eksistens og virksomhed samt fremherskende træk som helhed og derefter fastslå, dels om der foreligger troværdige og overbevisende beviser på, at hver enkelt producent var deltager i den fælles ordning, dels det tidsrum, i hvilket den enkelte producent deltog (beslutningens betragtning 116 og 117).

37 Kommissionen definerede imidlertid ikke den anfægtede ordning korrekt, idet den ikke nøjagtigt fastlagde dens omfang og anvendelsesområde. Det er ikke korrekt, at den enkelte producents deltagelse i kartellet kan fastslås ved den pågældendes medlemskab af PG Paperboard og deltagelse i denne organisations forskellige udvalg (beslutningens betragtning 119, første afsnit). Det er heller ikke korrekt, at DØU's aktiviteter var en del af den ulovlige ordning (betragtning 119, andet afsnit). Desuden tager Kommissionens konklusion, hvorefter alle PG Paperboard's organer havde et overvejende ulovligt formål, ikke hensyn til hverken PC's eller DØU's rolle. Hvad angår JMC finder sagsøgeren, at kun fem af de 29 møder, der blev afholdt i den omhandlede periode, kan have drejet sig om prisfastsættelse.

38 Sagsøgeren har endvidere anført, at Kommissionen skal bevise, at beslutningen gør det muligt for hver adressat med sikkerhed at uddrage de klagepunkter, der vedrører den pågældende (Rettens dom af 10.3.1992, sag T-12/89, Solvay mod Kommissionen, Sml. II, s. 907, præmis 276). Dette krav er imidlertid ikke opfyldt for sagsøgerens vedkommende. I modsætning til, hvad Kommissionen gør gældende i beslutningens betragtning 118, er der ikke direkte bevismateriale, der dokumenterer sagsøgerens medvirken ved overtrædelsen.

39 Sagsøgeren afviser Kommissionens påstand om, at der »[ikke] findes ... tegn på, at de enkelte producenter kunne vælge de aspekter af kartellet, hvori de ønskede at deltage, og fravælge andre« (betragtning 116, andet afsnit). For at kunne drage en

sådan konklusion havde Kommissionen skullet godtgøre, at en virksomhed ikke kunne deltage i et element i ordningen uden at deltage i samtlige elementer heri. Kommissionen har selv anerkendt, at visse af de væsentligste elementer i den påståede ordning var forbeholdt de store producenter (betragtning 36, 51 og 71).

40 I strid med princippet om uskyldsformodningen opstiller Kommissionen en formodning om, at virksomheder er skyldige (betragtning 116, sidste afsnit), hvis der ikke findes nogen skriftlige beviser i relation til dem.

41 For så vidt angår sagsøgeren er de eneste gyldige klagepunkter dem, der er indeholdt i de individuelle oplysninger, som var vedlagt meddelelsen af klagepunkter, angående selskabets deltagelse i samordnede prisforhøjelser i Det Forenede Kongerige i april 1989, april 1990 og januar 1991.

42 Ifølge sagsøgeren blev selskabet ikke i meddelelsen af klagepunkter beskyldt for at have deltaget i den samordnede prisforhøjelse i 1987 i Det Forenede Kongerige. Kommissionen kunne ikke afhjælpe denne situation ved blot i en skrivelse af 4. maj 1993 at henvise til et teknisk bilag til dokumenterne vedrørende prisinitiativerne.

43 Kommissionen har erindret om den fremgangsmåde, den fulgte, således som beskrevet i beslutningens betragtning 116 og 117.

44 Den har ikke pligt til at opdele virksomhedernes sammenhængende adfærd i flere særskilte overtrædelser, og de enkelte producenters deltagelse ved en bestemt lejlighed eller i en bestemt handling fra kartellets side modbevises ikke blot ved, at

der ikke er ført direkte beviser for, at de var involveret (Rettens dom af 24.10.1991, sag T-1/89, Rhône-Poulenc mod Kommissionen, Sml. II, s. 867, præmis 126).

45 Som svar på de af sagsøgeren fremførte argumenter gør Kommissionen gældende, at den fælles ordnings nøjagtige omfang og anvendelsesområde blev defineret korrekt (beslutningens betragtning 119).

46 Klagepunkterne mod sagsøgeren blev også fastlagt i tilstrækkelig grad i meddelelsen af klagepunkter og i beslutningen.

47 Endelig bevises sagsøgerens deltagelse i kartellet af, at selskabet var medlem af PG Paperboard og i den omhandlede periode deltog regelmæssigt i møder i PC, JMC og DØU.

48 Over for det af sagsøgeren anførte om, at de eneste klagepunkter, der blev fastlagt på gyldig vis for selskabets vedkommende, er de klagepunkter, der er indeholdt i de individuelle oplysninger, nemlig om selskabets deltagelse i samordnede prisforhøjelser i Det Forenede Kongerige i 1989, 1990 og 1991, gør Kommissionen gældende, at sagsøgeren bevidst har undladt at læse meddelelsen af klagepunkter i sammenhæng med de individuelle oplysninger på trods af den udtrykkelige, indrammede advarsel i de individuelle oplysninger, side 75 i meddelelsen af klagepunkter og Kommissionens skrivelse af 4. maj 1993. Sagsøgerens argumentation angående den samordnede prisforhøjelse i 1987 er derfor ubegrundet.

Rettens bemærkninger

49 Sagsøgerens argumentation, hvorefter selskabets ret til kontradiktion er blevet tilsidesat, fordi Kommissionen ikke præciserede de enkelte producenters adfærd i beslutningen, kan ikke tiltrædes.

50 I det omfang argumentationen sigter mod at påvise, at klagepunkterne mod sagsøgeren ikke er fremført tilstrækkeligt klart i beslutningen, skal den undersøges i forbindelse med anbringendet om en tilsidesættelse af begrundelsespligten. For så vidt som sagsøgeren med den pågældende argumentation bestrider, at der i beslutningen er ført bevis for selskabets deltagelse i kartellet, skal den undersøges i forbindelse med spørgsmålet om beslutningens materielle rigtighed, hvorfor den er irrelevant i nærværende sammenhæng.

51 Sagsøgerens argument om, at de eneste klagepunkter, der blev fremført gyldigt mod selskabet, er de klagepunkter, der er indeholdt i de individuelle oplysninger, som var vedlagt meddelelsen af klagepunkter, kan heller ikke tiltrædes.

52 Det skal hertil blot bemærkes, at det i en indledende bemærkning til de pågældende individuelle oplysninger angående sagsøgeren udtrykkeligt anføres, at »disse individuelle oplysninger skal læses i sammenhæng med selve meddelelsen af klagepunkter«.

53 Endvidere hedder det i de individuelle oplysninger:

»Angivelserne under overskriften 'Vigtigste beviser for [virksomhedens] deltagelse i kartellet' er ikke ment som en udtømmende opregning af, på hvilke punkter Deres virksomhed har overtrådt artikel 85. De nærmere detaljer omkring de

overtrædelser, Deres virksomhed formodes at have deltaget i, er indeholdt i selve meddelelsen af klagepunkter. De her nævnte elementer er de vigtigste direkte og/eller indirekte beviser for, at Deres virksomhed deltog i kartellet.«

54 Kommissionen redegør i meddelelsen af klagepunkter (s. 75-78) for grundene til, at alle de virksomheder, dokumentet er rettet til, blev anset for at have deltaget i alle de påståede konkurrencestridige handlinger. Denne forklaring svarer i øvrigt til den, der gives i beslutningens betragtning 116 til 119.

55 Det anføres således (s. 76), at det i et tilfælde som det foreliggende, »når først kartellets eksistens og funktion er bevist, er ... tilstrækkeligt at angive troværdige og overbevisende beviser for hver enkelt deltagers forbindelse til den fælles virksomhed og at godtgøre varigheden af den pågældendes deltagelse i ordningen«.

56 Under disse omstændigheder findes klagepunktet om, at sagsøgeren deltog i det påståede kartel i dets helhed, at være formuleret tilstrækkelig klart i meddelelsen af klagepunkter til, at sagsøgeren reelt kunne forstå det. Meddelelsen af klagepunkter har således på dette punkt opfyldt sin rolle, nemlig at give virksomhederne alle de oplysninger, der er nødvendige, for at de kan forsvare sig effektivt, før Kommissionen vedtager en endelig beslutning (jf. bl.a. Domstolens dom af 31.3.1993, forenede sager C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 og C-125/85 — C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1307, præmis 42).

57 Endelig kan der ikke gives sagsøgeren medhold i, at selskabets ret til kontradiktion er blevet tilsidesat, fordi det ikke i meddelelsen af klagepunkter blev anset for at have deltaget i det ulovlige samarbejde om prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige i januar 1987. Det er ikke nødvendigt at undersøge, om det pågældende klagepunkt blev formuleret tilstrækkelig klart i selve meddelelsen af klagepunkter,

idet det blot skal bemærkes, at Kommissionen, efter at have modtaget sagsøgerens svar på meddelelsen af klagepunkter, ved sin skrivelse af 4. maj 1993 understregede, at sagsøgeren blev anset for at have deltaget i det ulovlige samarbejde om prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige i januar 1987.

58 Det hedder i skrivelsen:

»For det andet er det selv i relation til selve 'prisinitiativerne' ikke korrekt at hævde (punkt 52 i Deres svar), at 'Kommissionen ikke gør gældende, at [Kartonfabriek de Eendracht] deltog i et samordnet prisinitiativ i Det Forenede Kongerige i januar 1987', og endnu mindre (punkt 64), at 'Kommissionen ikke har hævdet, at prisforhøjelsen i januar 1987 var resultatet af en samordning mellem producenterne'. Disse kommentarer gentages i punkt 150 i Deres svar.

Kommissionen hævder absolut, at prisinitiativet i 1987 hvilede på en ulovlig aftale, og at Deres klient deltog heri.

Jeg skal i denne forbindelse blot henvise til fortegnelse A i dokumenterne angående 'prisinitiativer', særlig s. 3, tredje afsnit, og hele s. 4.«

59 Da sagsøgeren i skrivelsen af 4. maj 1993 udtrykkeligt har fået oplysning om muligheden for under den administrative procedure, og inden tre uger, at fremsætte sine bemærkninger til bl.a. klagepunktet om selskabets deltagelse i det ulovlige samarbejde om prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige i januar 1987, har Kommissionen ikke afskåret selskabet fra i tide at udtale sig om dette klagepunkt (jf. i samme retning Domstolens dom af 13.2.1979, sag 85/76, Hoffmann-La Roche

mod Kommissionen, Sml. s. 461, præmis 11, og af 25.10.1983, sag 107/82, AEG mod Kommissionen, Sml. s. 3151, præmis 27).

60 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

B — *Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 190*

Parternes argumenter

61 Sagsøgeren har anført, at selskabet i sit svar på meddelelsen af klagepunkter begrundede, hvorfor det finder, at ingen af de dokumenter, Kommissionen kan have taget hensyn til, støtter Kommissionens påstande. Kommissionen blev navnlig udtrykkeligt opfordret til at præcisere sine klagepunkter. Den undlod imidlertid at besvare sagsøgerens argumenter.

62 Kommissionen finder, at den definerede sine klagepunkter i meddelelsen af klagepunkter. Den har efter traktatens artikel 190 kun pligt til at redegøre for beviserne og de juridiske og økonomiske argumenter, der begrunder beslutningen, hvilket den har gjort i det foreliggende tilfælde ved at påpege og fremføre beviserne for, at sagsøgeren deltog i en samlet overtrædelse, ved i beslutningen at give en detaljeret fremstilling af Stora's redegørelser og de skriftlige beviser for karakteren af PG Paperboard's udvalg og ved også at identificere de møder, sagsøgeren havde deltaget i, samt de prisforhøjelser, selskabet havde gennemført i overensstemmelse med de i kartellet trufne beslutninger.

63 Ifølge Kommissionen ignorerer sagsøgeren Kommissionens detaljerede redegørelse for sine væsentligste argumenter, og selskabet har ikke kunnet angive, på hvilket

punkt Kommissionen skal have undladt at give en præcis definition af klagepunkterne mod selskabet, med undtagelse af selskabets påstand angående prisforhøjelsen i 1987.

Rettens bemærkninger

64 Sagsøgerens argumentation må forstås som et anbringende om, at beslutningen er utilstrækkeligt begrundet for så vidt angår selskabets deltagelse i overtrædelsen.

65 Det fremgår af fast retspraksis (Domstolens dom af 4.7.1963, sag 24/62, Tyskland mod Kommissionen, Sml. 1954-1964, s. 407, org. ref.: Rec. s. 129, på s. 143, af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 22, og Rettens dom af 24.1.1992, sag T-44/90, La Cinq mod Kommissionen, Sml. II, s. 1, præmis 42), at begrundelsen for en beslutning, der indeholder et klagepunkt, skal gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at udøve deres legalitetskontrol og for den berørte at gøre sig bekendt med begrundelsen for den trufne foranstaltning med henblik på at kunne varetage sine interesser og afgøre, om beslutningen er lovlig.

66 Det følger heraf, at påberåbelse af manglende eller utilstrækkelig begrundelse er et anbringende vedrørende væsentlige formelle mangler, der adskiller sig fra anbringendet om, at den omtvistede beslutning er truffet af de forkerte grunde, idet prøvelsen af det sidstnævnte forhold henhører under behandlingen af beslutningens materielle rigtighed.

67 I det foreliggende tilfælde nævner beslutningen direkte sagsøgeren i forbindelse med beskrivelsen af de samordnede prisforhøjelser (betragtning 79 og tabel A, D, F og G i bilagene til beslutningen). Desuden vedrører de betragtninger i beslutningen, hvori de konkurrencebegrænsende drøftelser i JMC beskrives (f.eks. betragtning 44, 45, 46, 58, 71, 73, 84, 85 og 87), nødvendigvis sagsøgeren, som ikke har

bestridt sin deltagelse i to af dette organs møder. Endelig redegøres der i beslutningen klart for Kommissionens grunde til at anse sagsøgeren for at have deltaget i et samlet kartel (betragtning 116-119).

68 Under disse omstændigheder findes beslutningens begrundelse at have givet sagsøgeren en tilstrækkelig angivelse af de væsentligste faktiske og retlige betragtninger, der fik Kommissionen til at gøre selskabet ansvarligt for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

69 Anbringendet om, at beslutningen er utilstrækkeligt begrundet, kan herefter ikke tiltrædes.

C — *Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 85, idet Kommissionen har anlagt en åbenbart urigtig faktisk og retlig vurdering*

Parternes argumenter

PG Paperboard's organer

— PC's funktioner og sagsøgerens deltagelse

70 Sagsøgeren har anført, at selskabet i perioden fra midten af 1986 til april 1991 deltog i to af de ni møder i PC, Kommissionen henviser til, nemlig møderne den

4. december 1987 og den 17. november 1988. I modsætning til hvad der fremgår af tabel 3 i bilagene til beslutningen, deltog selskabet ikke i mødet den 20. maj 1987.

71 Sagsøgeren bestrider, at PC havde til opgave at orientere producenterne om de priser, der angiveligt blev aftalt i PWG. Påstanden om, at PC modtog rapporter fra PWG, og at medlemmerne fik oplyst, hvilken pris der skulle anvendes, forudsætter, at der blev givet en sådan meddelelse, når en PC blev afholdt umiddelbart efter et møde i PWG, hvorunder der var blevet truffet beslutning om en prisforhøjelse. Sagsøgeren deltog imidlertid kun sporadisk i møderne i PC, og tidspunkterne for selskabets deltagelse viser også, at det ikke var bekendt med de påståede prisinitiativer.

72 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at beskrivelsen af, hvorledes PWG's beslutninger blev meddelt PC (beslutningens betragtning 38), hviler på modstridende forklaringer fra Stora og hr. Roos, et tidligere medlem af direktionen i Feldmühle fra Stora-koncernen (jf. nedenfor, præmis 127).

73 Sagsøgeren bestrider, at det interne notat fra et møde den 10. november 1986, som blev fundet hos Mayr-Melnhof's salgsagent i Det Forenede Kongerige (beslutningens betragtning 41, bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter), indeholder beviser for, at der fandtes en ulovlig prisfastsættelsespolitik inden for PC. Det er ikke bevist, at notatet hidrørte fra et møde i PWG eller i PC og ikke fra et andet særskilt privat møde. Notatet støtter heller ikke Kommissionens konklusion om, at medlemmerne af PC blev informeret om den pris, der skulle anvendes.

74 Sagsøgeren har endelig anført, at Kommissionens påstand om, at PC også havde til opgave at kontrollere gennemførelsen af prisinitiativerne, ikke er indeholdt i beslutningen og savner ethvert grundlag. Stora har på intet tidspunkt udtalt, at PC havde et sådant formål.

75 Sagsøgeren har mere generelt bestridt, at PC deltog i drøftelser om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen (beslutningens artikel 1).

76 Kommissionen har i duplikken indrømmet, at sagsøgeren ikke deltog i PC den 20. maj 1987, og at oplysningen herom i tabel 3 i bilagene til beslutningen er en fejl. Sagsøgeren deltog imidlertid i møderne i PC den 26. juni 1986 og den 17. november 1988. Der er ikke ført bevis for, at sagsøgeren deltog i disse møder med andre bevæggrunde end kartellets (Rettens dom af 24.10.1991, sag T-3/89, Atochem mod Kommissionen, Sml. II, s. 1177, præmis 53 og 54), eller at det undlod at følge det fælles initiativ.

77 Kommissionen finder, at argumentet baseret på tidspunkterne for sagsøgerens deltagelse, hvorefter prisinitiativerne ikke kan være blevet drøftet under møderne i PC, er uholdbart af to grunde. For det første har sagsøgeren ikke givet fuldstændige oplysninger om alle de møder, selskabet deltog i, og datoerne herfor. For det andet er PC's funktion beskrevet tilstrækkeligt af Stora (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, s. 4 og 5), og det fremgår klart, at møderne i PC hovedsagelig havde et ulovligt formål. Under alle omstændigheder falder tidspunkterne for sagsøgerens deltagelse i møderne i PC sammen med de kendte prisinitiativer.

78 Endelig kan Kommissionen ikke acceptere sagsøgerens påstand om, at der ikke findes noget bevis for, at det notat, der er indeholdt i bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter, vedrører et møde i PC (mødet den 10.11.1986). Kommissionen har understreget, at Weig først begyndte at deltage i PWG i 1988, og at der i notatet henvises til en repræsentant for denne producent. Under alle omstændigheder understreger notatet forbindelserne mellem PWG og PC, som beskrevet af Stora. Det må derfor konkluderes, at notatet faktisk vedrører et møde i PC.

— JMC's funktioner og sagsøgerens deltagelse

79 Sagsøgeren har for det første understreget, at selskabet kun deltog i to møder i JMC, den 4. april 1989 og den 20. november 1990, ud af de 29 møder, Kommissionen har henvist til for perioden fra midten af 1986 til april 1991.

80 Selskabet har dernæst bestridt Kommissionens konklusioner vedrørende JMC's funktioner. Selskabet har i betragtning af tidspunkterne for de møder, det deltog i, afvist beskrivelsen af JMC's hovedopgave i beslutningens betragtning 44. Det bestrider navnlig, at JMC's møde den 4. april 1989 kan have haft til formål at bestemme, om der kunne gennemføres en prisforhøjelse, eller at fastlægge enkelthederne i forbindelse med det prisinitiativ i marts/april 1989, der hævdes at være blevet besluttet af PWG, eftersom producenterne i slutningen af 1988 (beslutningens betragtning 79) aftalte en prisforhøjelse, der skulle træde i kraft i marts 1989, og dette prisinitiativ blev annonceret af producenterne i januar 1989. Sagsøgeren bestrider også, at JMC's møde i november 1990 kan have haft til formål at gennemføre det påståede prisinitiativ i januar 1991 og at fastlægge enkelthederne i forbindelse hermed. Ifølge Kommissionen blev dette prisinitiativ nemlig aftalt i juni 1990 og annonceret i september/oktober 1990, dvs. før JMC's møde i november. Desuden fremgår det af beslutningens betragtning 87 og 88, at detaljerne i forhøjelsen var blevet fastlagt under JMC's møde den 6. september 1990.

81 Sagsøgeren har mere generelt bestridt, at JMC deltog i drøftelser om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen (beslutningens artikel 1).

82 Selskabet anerkender, at Kommissionen har godtgjort, at bilag 117 til meddelelsen af klagepunkter, som er håndskrevne notater taget af Rena's salgsdirektør, og bilag 109, som er en fortrolig rapport fra Mayr-Melnhof's marketingdirektør til hr. Katzner (den marketingchef, der var ansvarlig for Mayr-Melnhof-koncernens salg i Tyskland), er dokumenter, der vedrører møder i JMC. Disse møder drejede sig

imidlertid om GC-kvaliteter, som sagsøgeren ikke fremstiller. Desuden indeholder bilag 117 til meddelelsen af klagepunkter en række forskellige oplysninger, som kun for en dels vedkommende blev givet under et møde i JMC (jf. Rena's følgeskrivelse, bilag 116 til meddelelsen af klagepunkter).

83 Det er ikke bevist, at de andre dokumenter, Kommissionen påberåber sig, vedrører JMC. Det er således ikke godtgjort, at bilag 111 til meddelelsen af klagepunkter, som er en maskinskrevet prisliste på svensk fra Rena, der »viser, hvornår og hvor meget priserne skulle forhøjes for de enkelte kvaliteter i hver af de nationale valutaer« (beslutningens betragtning 80), vedrører et møde i JMC, endsige et møde i et af PG Paperboard's organer.

84 Sagsøgeren har anført, at notatet af 11. januar 1990, som er skrevet af FS-Karton's salgschef (bilag 113 til meddelelsen af klagepunkter) og er nævnt i beslutningens betragtning 84, ifølge Kommissionen vedrører et møde i JMC i forbindelse med gennemførelsen af prisinitiativet i marts/april 1990. Sagsøgeren har imidlertid understreget, at der ifølge Mayr-Melnhof's udtalelser var tale om et notat til internt brug, som blev udarbejdet med henblik på et møde, og at der ikke findes andre beviser i relation hertil.

85 Endvidere var det detaljerede sæt håndskrevne notater vedrørende JMC's møde den 6. september 1990, der blev fundet hos Rena (bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter), og som er nævnt i beslutningens betragtning 87, ifølge Rena blot »forberedelse af et budgetmøde«. For så vidt som der i notatet henvises til GD-kvaliteter, konkluderer forfatteren fejlagtigt, at alle producenterne ville annoncere en prisforhøjelse før den 8. oktober. Sagsøgeren har i denne forbindelse anført, at selskabet først bekendtgjorde en prisforhøjelse den 31. oktober, og det bestrider, at det deltog i den påståede aftale med henblik på at forhøje priserne for GD-kvaliteter.

86 Sagsøgeren afviser også Kommissionens konklusion om, at skønt alle de notater vedrørende JMC's møder, der er indhentet af Kommissionen, omhandler GC-kvaliteter, kan de i mangel af andre optegnelser betragtes som typiske for

møder afholdt angående GD-kvaliteter samt for emnet for JMC's møder i almindelighed (beslutningens betragtning 113). Sagsøgeren har påpeget, at Stora i de redegørelser, Kommissionen har påberåbt sig i svarskriftet, ikke sondrer mellem de møder, som producenter af GC-kvaliteter deltog i, og de møder, producenter af GD-kvaliteter deltog i.

87 Ifølge sagsøgeren har Kommissionen identificeret 29 møder i JMC i den omhandlede periode, men kun fem prisinitiativer. Sagsøgeren konkluderer på denne baggrund, at JMC kun kan have udøvet sine påståede ulovlige funktioner under få af disse møder, nemlig de møder, der fandt sted umiddelbart efter PWG's påståede prisinitiativer.

88 Endelig finder sagsøgeren, at der ikke er noget bevis for påstanden om, at »[PWG] på grundlag af de forberedelser, der var blevet gjort i JMC, traf ... principbeslutninger om tidspunkterne for og størrelsen af forhøjelserne« (beslutningens betragtning 72).

89 Kommissionen har anført, at sagsøgeren deltog i JMC's møder den 3.-4. april 1989 og den 19.-20. november 1990. Endvidere har sagsøgeren anerkendt, at selskabet drøftede særlige punkter med andre producenter vedrørende møder, som det ikke havde deltaget i. Bevismaterialet (bilag 109, 113, 117 og 118 til meddelelsen af klagepunkter) gendriver sagsøgerens påstande, idet det viser, at JMC's opgave for det første var at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, og meddele sine konklusioner til PWG, og for det andet at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ækvivalent prissystem i Europa (beslutningens betragtning 44). Endelig fremgår det af Stora's anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, s. 9), at JMC's rolle også var at drøfte vanskelighederne ved at gennemføre prisstigningerne for både GC-kvaliteter og GD-kvaliteter.

90 Hvad nærmere angår prisforhøjelsen i april 1989 deltog sagsøgeren i PC's møde den 17. november 1988, hvorunder der blev truffet en principbeslutning om forhøjelsen. Den af sagsøgeren anvendte forhøjelse på 25 GBP i Det Forenede Kongerige blev meddelt kunderne den 16. februar og anvendt fra den 10. maj 1989. To dokumenter viser, at sagsøgerens adfærd var et resultat af kartellet, nemlig en udateret prisliste, som blev fundet hos Finnboard (UK) Ltd, med overskriften »Prisstigning andet kvartal 1989«, og som angiver prisstigningerne på hvert enkelt nationalt marked, herunder Det Forenede Kongerige med hensyn til GD-kvaliteter, og et dokument fra Fiskeby af 14. februar 1989 (dokument D-G-1), der bekræfter disse oplysninger. Kommissionen påpeger i denne forbindelse, at sagsøgeren deltog i et møde i JMC den 3.-4. april 1989, og at sagsøgerens agent i Det Forenede Kongerige den 4. april 1989 deltog i et møde i Paper Agents Association (herefter »PAA«) for at drøfte gennemførelsen af den inden for kartellet indgåede aftale.

91 For så vidt angår prisforhøjelsen i januar 1991 fremgår det af dokumenterne vedrørende JMC's møde den 6. september 1990 (notaterne fra Rena), at forhøjelsen skulle annonceres for alle kvaliteter, udgjorde 40 GBP i Det Forenede Kongerige og skulle træde i kraft den 31. januar 1991. Kommissionen ved ikke, om sagsøgeren deltog i dette møde, men den henviser til, at selskabet var repræsenteret under PAA's møde den 18. september 1990, hvorunder der blev ført drøftelser om den pågældende forhøjelse, hvilket fremgår af et notat, som blev fundet hos Iggesund Board Sales (bilag 132 til meddelelsen af klagepunkter). JMC's møde den 19. og 20. november 1990 drejede sig ifølge Kommissionen om at kontrollere, hvorledes gennemførelsen af prisforhøjelsen, som var blevet annonceret af sagsøgeren den 31. oktober 1990, skred frem. Sagsøgeren forhøjede sine priser med 40 GBP med virkning fra den 28. januar 1991.

92 Kommissionen afviser sagsøgerens påstand om, at møderne i JMC udelukkende vedrørte GC-kvaliteter. Notatet fra Rena angående JMC's møde den 6. september 1990 (bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter) vedrører en prisforhøjelse for samtlige kvaliteter, hvilket støtter Stora's redegørelser på dette punkt (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, s. 6 og 8).

93 Endelig giver notatet fra Rena angående JMC's møde den 6. september 1989 (bilag 117 til meddelelsen af klagepunkter) detaljerede oplysninger om de prisforhøjelser, der var blevet annonceret i de enkelte nationale valutaer, og det indeholder vurderinger af kundernes reaktioner og af, i hvilket omfang forhøjelserne var gennemført på de enkelte nationale markeder.

— DØU's funktioner og sagsøgerens deltagelse

94 Sagsøgeren, som efter eget udsagn deltog i syv møder i den af beslutningen omfattede periode, gør gældende, at DØU drøftede spørgsmål, som branchen havde en legitim interesse i.

95 Selskabet bestrider, at det centrale tema for drøftelserne var analysering og vurdering af markedet for karton i de enkelte lande (beslutningens betragtning 50).

96 Der er ikke ført bevis for Kommissionens påstand om, at »drøftelserne om markedsforholdene ... ikke [var vage]. Samtalerne om markedssituationen i de enkelte lande skal ses i sammenhæng med de planlagte prisinitiativer, herunder det konstaterede behov for midlertidige produktionsstandsninger for at støtte prisforhøjelserne« (beslutningens betragtning 50, første afsnit). Det af FS-karton's repræsentant udfærdigede notat (bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter), som ifølge Kommissionen vedrører »højdepunkterne« fra DØU's møde den 3. oktober 1989, viser i realiteten, at DØU foretog en generel gennemgang af markedsvilkårene i de enkelte lande, bl.a. med hensyn til ordrebeholdningerne. Den eneste henvisning til en påstået samordnet prisforhøjelse vedrører det franske marked, og notatet angiver blot, hvilken politik der ville blive fulgt af den virksomhed, notatet hidrører fra.

97 Sagsøgeren bestrider det af Kommissionen i beslutningens betragtning 119 anførte om, at det ikke er troværdigt, at deltagerne i DØU ikke var bekendt med det ulovlige formål, hvortil de oplysninger, som de bevidst stillede til rådighed for JMC, skulle anvendes. Ifølge sagsøgeren betragter Kommissionen synspunkter som kendsgerninger, og der er ingen beviser, der støtter den pågældende påstand.

98 Kommissionen har først understreget, at DØU's adfærd skal ses i sammenhæng med overtrædelsen som helhed og de funktioner, der blev udøvet af JMC, hvis møder sagsøgeren deltog i, og som DØU refererede til. De emner, der blev drøftet i DØU, er blevet beskrevet af Stora. At DØU ikke blot beskæftigede sig med udveksling af statistikker på grundlag af samlede tal, bevises af et notat fra en repræsentant for FS-Karton vedrørende DØU's møde den 3. oktober 1989 (jf. nedenfor, præmis 115), der redegør for drøftelser om ordrebeholdningerne hos producenterne af GC- og GD-kvaliteter, herunder de individuelle situationer.

99 Kommissionen har endelig afvist sagsøgerens påstand om, at der er en uskyldig forklaring på udvekslingen af oplysninger inden for DØU. Denne påstand er ikke alene uforenelig med de drøftelser, der er refereret i notatet vedrørende mødet den 3. oktober 1989, men også med de drøftelser, der blev ført under JMC's møde den 16. oktober samme år, idet det fremgår af sidstnævnte drøftelser, at situationen med hensyn til ordrebeholdninger var en afgørende faktor for ikrafttrædelsen af en prisforhøjelse.

Prisinitiativerne

100 Sagsøgeren har for det første anført, at selskabet helt uafhængigt af andre afgjorde, om det ville tilpasse sine priser til dem, der blev anvendt af de dominerende virksomheder på markedet.

101 Dets normale praksis var at tage priserne i Det Forenede Kongerige op til revision hvert halve år, sædvanligvis i april og oktober.

102 Hvad angår prisforhøjelsen i april 1989 har sagsøgeren anført, at selskabet i Det Forenede Kongerige den 16. februar 1989 annoncerede en prisforhøjelse på 25 GBP, som trådte i kraft den 10. maj samme år, for at tilpasse sine priser til dem, der blev anvendt af de dominerende virksomheder på markedet, under hensyn til følgende faktorer:

— den økonomiske situation i Det Forenede Kongerige;

— den stærke efterspørgsel i slutningen af 1988;

— tegn på en stramning af priserne for råmaterialerne;

— en oplysning givet den 1. februar 1989 i et fagblad, »EUWID Pulp & Paper« (bilag G til sagsøgerens svar på meddelelsen af klagepunkter), hvorefter der var blevet annonceret prisforhøjelser i Tyskland, hvorved priserne for GD-kvaliteter steg med 8-10 DEM den 1. maj 1989;

— Mayr-Melnhof's annoncering af en prisforhøjelse den 6. februar 1989 i Det Forenede Kongerige med virkning fra april 1989 og SCA Colthrop's annoncering to dage senere af en lignende forhøjelse, der også skulle træde i kraft i april.

103 Sagsøgeren har anført, at aftalen om at forhøje priserne for GD-kvaliteter i Det Forenede Kongerige ifølge de af Kommissionen påberåbte dokumenter indebar, at forhøjelsen skulle træde i kraft den 1. maj. Sagsøgeren forhøjede imidlertid selv først sine priser den 10. maj.

104 Det ændrer ikke noget herved, at selskabet var til stede under JMC's møde den 4. april 1989, idet formålet med dette møde hverken kan have været at afgøre, om der kunne gennemføres en prisforhøjelse (forhøjelsen blev besluttet i slutningen af 1988), eller at fastlægge detaljerne i det prisinitiativ, der hævdes at være blevet besluttet af PWG. Eftersom prisforhøjelsen endnu ikke var blevet iværksat på markedet, kan mødet heller ikke have haft til formål at kontrollere den faktiske gennemførelse af forhøjelsen efter dennes ikrafttræden.

105 Endelig kan Kommissionen ikke i svarskriftet lægge sagsøgeren til last, at selskabets agent deltog i PAA's møder, idet den pågældende agent er fuldstændig uafhængig.

106 Hvad angår prisforhøjelsen i april 1990 blev det i flere numre af fagbladet EUWID Pulp & Paper nævnt, at der forestod en prisforhøjelse. Bladet annoncerede nærmere, at der var planlagt en prisforhøjelse på 8% i marts, men at den ville være højere i Det Forenede Kongerige på grund af pundets svage stilling (nummeret af 20.12.1989). I det nummer, der udkom den 17. januar, blev det oplyst, at Mayr-Melnhof havde sendt en rundskrivelse til kunderne for at annoncere en prisforhøjelse. I det følgende nummer blev det bekræftet, at der var planlagt prisforhøjelser på 8% i marts. Sagsøgeren fik senere bekræftelse fra markedet på den prisforhøjelse i Det Forenede Kongerige, der var annonceret af Mayr-Melnhof med virkning fra marts.

107 På baggrund af de faldende vekselkurser i slutningen af 1989 og de faldende markedspriser så sagsøgeren sig nødsaget til at tilpasse sig de virksomheder, der dikterede priserne.

108 Hvad angår prisforhøjelsen i januar 1991 har sagsøgeren anført, at selskabet vidste, at dets driftsomkostninger i 1991 ville stige væsentligt, først og fremmest som følge af en stigning i gaspriserne og en forøgelse af personalet.

109 Det har i denne forbindelse understreget, at det læste i fagbladene, navnlig bladet EUWID Pulp & Paper, at producenterne planlagde en prisforhøjelse fra begyndelsen af 1991. Denne oplysning var blevet givet allerede i begyndelsen af august og bekræftet i det nummer, der udkom den 12. september 1990. Ifølge det nummer af EUWID Pulp & Paper, der udkom den 25. september 1990, ville Mayr-Melnhof forhøje sine priser med virkning fra den 7. januar med 40 GBP pr. ton. I det nummer, der udkom den 24. oktober 1990, blev det bekræftet, at Feldmühle også havde annonceret lignende forhøjelser. I nogle rapporter om markedssituationen, som sagsøgeren fik fra sine kunder og andre kilder, blev det bekræftet, at SCA Colthrop havde annonceret en prisforhøjelse den 29. oktober. Under disse omstændigheder besluttede sagsøgeren den 31. oktober 1990 at forhøje sine priser med et tilsvarende beløb på markedet i Det Forenede Kongerige for at tilpasse sine priser til sine konkurrenters priser.

110 Sagsøgeren har for det andet anført, at Kommissionen ikke har nogen direkte beviser for selskabets deltagelse i et ulovligt samarbejde.

111 Eftersom Kommissionen ikke har bevist, at selskabet deltog regelmæssigt i møderne i PG Paperboard eller i møder, hvorunder der blev drøftet konkurrencebegrænsende former for praksis, kan den ikke påberåbe sig Rettens praksis, hvorefter det, såfremt sådanne omstændigheder er bevist, påhviler virksomheden at godtgøre, at den ikke tilsluttede sig det initiativ, der blev aftalt under møderne.

112 Kommissionen har for det første understreget, at den afviser sagsøgerens forsøg på at splitte overtrædelsen op i flere dele. Det er uholdbart, når sagsøgeren hævder, at selskabet kun er blevet beskyldt for konkurrencestridige handlinger i Det Forenede Kongerige, idet ordningen gik ud på at fastsætte samordnede priser i hele Fællesskabet og gennemføre dem på alle de nationale markeder.

113 Kommissionen bestrider, at sagsøgeren helt uafhængigt af andre tilpassede sine priser til konkurrenternes. Den påpeger, at sagsøgerens agent deltog i møder, hvorunder der blev ført drøftelser om gennemførelsen af kartellet på nationalt plan, hvilket sagsøgeren vidste, eftersom agenterne handlede i henhold til deres hovedmænds instrukser. Kommissionen understreger endvidere, at sagsøgeren deltog regelmæssigt i de møder i PG Paperboard's udvalg, hvorunder prisinitiativerne blev drøftet, at selskabet har anerkendt, at det førte telefonsamtaler med andre producenter angående de møder, det ikke deltog i, at selskabet ikke har godtgjort, at det ikke tilsluttede sig den enighed, der blev opnået mellem deltagerne i kartellet, og at det selv efter Kommissionens kontrolundersøgelser fortsatte med at deltage i møder.

114 Kommissionen har anført, at såfremt det er godtgjort, at en virksomhed har deltaget regelmæssigt i møder, der f.eks. har drejet sig om prisinitiativer, påhviler det den pågældende virksomhed at godtgøre, at den ikke tilsluttede sig det initiativ, der blev aftalt under møderne, og at den med henblik herpå skal bevise, at dens konkurrenter var klar over, at den tog afstand fra den enighed, der blev opnået under møderne (jf. Rettens dom af 24.10.1991, sag T-2/89, Petrofina mod Kommissionen, Sml. II, s. 1087, dommen i sagen Atochem mod Kommissionen, a.st., samt domme af 10.3.1992, henholdsvis sag T-9/89, Hüls mod Kommissionen, Sml. II, s. 499, og sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021).

Princippet »pris frem for mængde«

115 Sagsøgeren bestrider, at selskabet deltog i en aftale med henblik på at »fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden« (artikel 1, ottende led), og at det traf »samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger« (artikel 1, niende led).

116 De beviser, Kommissionen råder over, giver ikke grundlag for at konkludere, at de mindre kartonproducenter havde tilsluttet sig det påståede princip om »pris frem

for mængde«. Der er tale om en ren formodning fra Kommissionens side, når den hævder, at de mindre producenter var klar over behovet for at tilpasse deres egen adfærd på baggrund af den generelle forståelse mellem de store producenter.

117 Sagsøgeren udnyttede tværtimod sin kapacitet fuldt ud i størstedelen af den omhandlede periode. Maskinudnyttelsesgraderne viser en nedgang i produktionsstandsningerne mellem 1987 og 1990.

118 Hvad angår det af Kommissionen påberåbte notat fra Rena's administrerende direktør vedrørende et særligt møde i Nordic Paperboard Institute (herefter »NPI«) (bilag 102 til meddelelsen af klagepunkter) gør sagsøgeren gældende, at selskabet ikke er medlem af NPI, at det pågældende møde ikke var et møde i PG Paperboard, og at notatet derfor ikke støtter Kommissionens påstand om, at alle de mindre producenter havde tilsluttet sig princippet om pris frem for mængde.

119 Selskabet bestrider også, at det deltog i den påståede aftale om fastholdelse af markedsandelene, idet det har anført, at dets markedsandel blev mindre i løbet af den af beslutningen omfattede periode.

120 Endelig bestrider sagsøgeren Kommissionens påstand (jf. beslutningens betragtning 53) om, at den dokumentation, der blev fundet hos FS-Karton, bekræfter, »at der i slutningen af 1987 var opnået enighed i de to Direktørgrupper om de to indbyrdes afhængige spørgsmål mængdetilpasning og prisdisciplin«. Selskabet har i denne forbindelse påpeget, at det notat, Kommissionen støtter sig til (bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter), ikke henviser til de to »Presidents groups« (»the President Conference« og PWG), men til »Presidents grouping«. Kommissionen henviser således sandsynligvis til PWG og ikke til »President Conference«, og der er intet, der tyder på, at denne henvisning sigter til mere end »one group«. Sagsøgeren var ikke medlem af PWG.

121 Kommissionen har anført, at sagsøgeren giver en forkert fremstilling af Kommissionens argumentation. Det foreholdes sagsøgeren, at selskabet har deltaget i en fælles plan, der som to af sine bestanddele gik ud på at kontrollere udbuddet af produktet inden for Fællesskabet for derved at sikre gennemførelsen af de samordnede prisforhøjelser og at udveksle oplysninger om bl.a. midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger og maskinudnyttelsesgrader. Sagsøgeren deltog i JMC's møder, hvorunder de mindre producenter inden for rammerne af princippet om pris frem for mængde, som samtlige producenter tilsluttede sig, fik kendskab til den aftale, der var indgået mellem de store producenter, om at fastholde leverancerne på konstante niveauer, og til nødvendigheden af at tilpasse deres egen adfærd som følge heraf.

122 Det forhold, at sagsøgeren ikke var medlem af NPI, svækker ikke bevisværdien af notatet fra Rena vedrørende det særlige møde i NPI (jf. ovenfor, præmis 118). Dette notat giver ikke blot yderligere beviser for den ordning, der blev indført for at kontrollere produktionen, idet det også støtter Stora's redegørelser, hvorefter de producenter, der ikke var medlem af PWG, blev orienteret om den generelle forståelse mellem de store producenter om at fastholde leverancerne på konstante niveauer. En sådan fortolkning betyder ikke, at sagsøgeren er direkte berørt af notatet.

Metoderne til fremsendelse af oplysninger

123 Sagsøgeren har gjort gældende, at Stora's redegørelser ikke er troværdige.

124 Eftersom Stora har erkendt, at selskabets datterselskaber Feldmühle, Kopparfors og CBC deltog i visse former for politik og foranstaltninger, der kan være i strid med konkurrencereglerne (beslutningens betragtning 34), har selskabet en interesse i at godtgøre, at et så stort antal kartonproducenter som muligt havde forbindelse med det påståede kartel, navnlig de mindre producenter, med henblik på at bagatellisere selskabets egen rolle.

125 Endvidere er Stora's redegørelser selvmodsigende med hensyn til, hvorledes PWG's beslutninger blev meddelt PC.

126 I sin anden redegørelse udtaler Stora, at PWG's rolle bl.a. var at »give Direktørkonferencen en vurdering og beskrivelse af den nøjagtige tilstand med hensyn til udbud og efterspørgsel på markedet og de forholdsregler, der burde træffes for at skabe disciplin på markedet« (beslutningens betragtning 38), hvorimod selskabet i en senere redegørelse (skrivelse af 17.9.1991, bilag 38 til meddelelsen af klagepunkter) præciserer, hvorledes resultatet af møderne i PWG blev videregivet individuelt gennem særlige kontakter mellem flere virksomheder. I relation til sidstnævnte punkt finder sagsøgeren, at Stora henviser til de informationskanaler, der fandtes i Tyskland, Frankrig og Skandinavien, hvorimod der ikke henvises til et sådant system i Nederlandene eller et system, der involverer sagsøgeren.

127 De to redegørelser er også i strid med udtalelsen fra hr. Roos, et tidligere medlem af Feldmühle's direktion. Sidstnævnte udtalelse er ikke særlig klar, idet det hævdes, at PC og JMC blev orienteret om drøftelserne i PWG, bl.a. gennem personer, der havde deltaget i begge de to gruppers arbejde.

128 Kommissionen finder, at sagsøgerens argument om, at Stora's redegørelser skulle tjene selskabets egne interesser, er uholdbart, idet andre producenter også har identificeret sagsøgeren som en af deltagerne i JMC.

129 Kommissionen bestrider, at udtalelserne vedrørende kommunikationslinjerne mellem PWG og JMC er indbyrdes modstridende. Hr. Roos modsiger ikke sig selv, når han hævder, at der ikke var nogen formelle kommunikationslinjer, og at informationerne cirkulerede uformelt mellem enkeltpersoner, herunder dem, der deltog i møderne i begge grupper. Kommissionen påpeger, at hr. Roos var formand for JMC.

130 PWG trådte sammen forud for ethvert planlagt møde i PC. Da begge møder blev ledet af den samme person, er der ingen tvivl om, at det var denne person, der meddelte resultatet af drøftelserne i PWG til de producenter, der ikke havde deltaget. Når der ikke blev afholdt et møde i PC umiddelbart efter PWG-mødet, orienterede deltagerne de mindre producenter gennem deres nationale sammenslutninger om de trufne beslutninger. Disse kommunikationslinjer var heller ikke formaliserede.

Deltagelsens varighed

131 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke kan bevise, at selskabet deltog i kartellet bortset fra dets deltagelse i prisinitiativerne i april 1989, april 1990 og januar 1991. Selskabet nægter at have deltaget i prisforhøjelsen i 1987. Der findes i øvrigt ingen beviser for, at selskabet deltog i denne forhøjelse. Det må derfor anerkendes, at dets deltagelse i den påståede overtrædelse først begyndte i 1989.

132 Kommissionen har afvist det af sagsøgeren anførte. Prisforhøjelsen i januar 1987 blev allerede planlagt i slutningen af 1986. Sagsøgeren deltog i møder i PG Paperboard's udvalg i hele overtrædelsesperioden, og selskabet deltog i et møde i PC den 29. maj 1986.

Rettens bemærkninger

133 Retten skal for det første undersøge, om Kommissionen har ført bevis for, at sagsøgeren medvirkede i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra midten af 1986 til april 1989, fra hvilket tidspunkt sagsøgeren har erkendt, at virksomheden deltog i JMC's møder. Retten skal for det andet undersøge, om Kommissionen har ført bevis for, at sagsøgeren medvirkede i en overtrædelse

af traktatens artikel 85, stk. 1, i den resterende periode, dvs. fra april 1989 til april 1991.

1. Perioden fra midten af 1986 til april 1989

134 Som bevis for sagsøgerens medvirken i en overtrædelse af de fællesskabsretlige konkurrenceregler i den omhandlede periode har Kommissionen henvist til, at virksomheden deltog i flere møder i PC (tabel 3 i bilagene til beslutningen) og i DØU (tabel 6 i bilagene til beslutningen), og til dens faktiske adfærd med hensyn til priser.

135 Hvert enkelt af disse beviser skal herefter undersøges i den anførte rækkefølge.

a) Sagsøgerens deltagelse i visse af PC's møder

136 Kommissionen har erkendt, at det er en fejl, at det i tabel 3 i bilagene til beslutningen anføres, at sagsøgeren deltog i PC's møde den 20. maj 1987.

137 Den har endvidere som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten erklæret, at henvisningen i dens skriftlige indlæg til, at sagsøgeren deltog i et møde i PC den 26. juni 1986, skulle forstås som en henvisning til, at virksomheden deltog i PC's møde den 29. maj 1986.

138 Det følger heraf, at sagsøgeren ifølge Kommissionen deltog i tre bestemte møder i PC i den omhandlede periode, nemlig møderne den 29. maj 1986, den 4. december 1987 og den 17. november 1988. Kommissionen har ikke henvist til beviser for emnet for disse tre møder. Når Kommissionen derfor henviser til denne deltagelse som bevis for, at virksomheden har medvirket i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, er det nødvendigvis begrundet i den generelle beskrivelse i beslutningen af formålet med møderne i dette organ, samt i de beviser, som er nævnt i beslutningen til støtte for denne beskrivelse.

139 Det hedder således i beslutningen: »Som Stora har forklaret, var en af PWG's funktioner at forklare Direktørkonferencen de forholdsregler, der var nødvendige for at skabe orden på markedet ... På denne måde blev de administrerende direktører, der deltog i Direktørkonferencerne, informeret om de beslutninger, der blev truffet af PWG, og om de instrukser, der skulle gives til deres salgsafdelinger med henblik på at gennemføre de aftalte prisinitiativer« (beslutningens betragtning 41, første afsnit). Det hedder endvidere: »PWG trådte altid sammen forud for en Direktørkonference, og da begge møder blev ledet af den samme person, er der ingen tvivl om, at det var denne person, der meddelte resultatet af drøftelserne i PWG til de medlemmer blandt de såkaldte 'direktører', der ikke tilhørte inderkredsen« (beslutningens betragtning 38, andet afsnit).

140 Ifølge Stora blev deltagerne i PC's møder informeret om de beslutninger, PWG traf (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 8). Rigtigheden af denne oplysning bestrides imidlertid af flere af de virksomheder, der deltog i PC, herunder sagsøgeren. Stora's redegørelser om PC's rolle kan derfor ikke uden støtte i andre omstændigheder anses for tilstrækkeligt bevis for, hvad organets møder omhandlede.

141 I sagen findes et dokument, en erklæring af 22. marts 1993 afgivet af et tidligere medlem af Feldmühle's direktion (hr. Roos), der umiddelbart synes at bekræfte Stora's påstande. Hr. Roos har bl.a. oplyst: »Indholdet af drøftelserne i PWG blev videregivet til de virksomheder, der ikke var repræsenteret i denne gruppe på Direktørkonferencen, der fulgte umiddelbart efter, eller hvis dette ikke var tilfæl-

det, på JMC's møde.« Kommissionen har ikke udtrykkeligt henvist til dette dokument i beslutningen til støtte for sine påstande i relation til PC's møder, og det kan under alle omstændigheder ikke anses for et selvstændigt bevis i forholdt til Stora's redegørelser. Da disse redegørelser nemlig sammenfatter svarene fra de tre virksomheder, der indgik i Stora i overtrædelsesperioden, herunder Feldmühle, er et forhenværende medlem af Feldmühle's direktion nødvendigvis en af kilderne til Stora's redegørelser.

142 Kommissionen anfører i beslutningen, at bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter, der er et notat, som blev fundet hos Mayr-Melnhof's salgsagent i Det Forenede Kongerige og vedrører et møde i Wien den 12. og 13. december 1986, »[bekræfter] Stora's indrømmelse af, at Direktørkonferencen rent faktisk drøftede [et ulovligt samarbejde om priser]« (beslutningens betragtning 41, tredje afsnit, og betragtning 75, andet afsnit). Dokumentet indeholder følgende oplysning:

»Fastsættelse af priser for det britiske marked

I seneste Fides-møde deltog også Weig's repræsentant, der udtalte, at de fandt 9% for højt for det britiske marked og havde besluttet sig for 7%! Stor skuffelse, da det indebærer et forhandlingsniveau for alle andre. Prispolitikken for Det Forenede Kongerige overlades til RHU, med støtte fra [Mayr-Melnhof], selv om dette indebærer et *midlertidigt* omsætningstab, mens vi gør bestræbelser på at fastholde målet på 9% (som man vil kunne se). [Mayr-Melnhof/FS] fastholder en vækstpolitik i Det Forenede Kongerige, men det faldende overskud er alvorligt, og vi må slås for at få kontrol med priserne igen. [Mayr-Melnhof] erkender, at det ikke hjælper, at det er kendt, at de har øget omsætningen i Tyskland med 6 000!«

143 Det Fides-møde, der nævnes i indledningen af den citerede passage, må ifølge Mayr-Melnhof (svar på en begæring om oplysninger, bilag 62 til meddelelsen af klagepunkter) antages at være PC's møde den 10. november 1986. Det fremgår imidlertid af tabel 3 i bilagene til beslutningen, at sagsøgeren ikke deltog i dette møde.

144 Det bemærkes, at dokumentet bekræfter, at Weig reagerede med at give oplysninger om sin fremtidige prispolitik i Det Forenede Kongerige i forhold til prisstigningernes oprindelige omfang.

145 Dette kan imidlertid ikke betragtes som bevis for, at Weig reagerede på en bestemt prisforhøjelse, som var aftalt mellem virksomhederne i PG Paperboard før den 10. november 1986.

146 Kommissionen har ikke på dette punkt påberåbt sig andre beviser. Weig's henvisning til en prisforhøjelse på »9%« kan forklares med, at Thames Board Ltd havde annonceret en prisforhøjelse i Det Forenede Kongerige den 5. november 1986 (bilag A-12-1). Denne meddelelse blev offentliggjort med kort frist, hvilket fremgår af et avisudklip (bilag A-12-3). Kommissionen har ikke fremlagt andet materiale, der umiddelbart kan tjene som direkte bevis for, at prisforhøjelserne var blevet drøftet på PC's møder. Det kan herefter ikke udelukkes, at Weig's udtalelse, som den fremgår af bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter, fandt sted uden for mødet i PC den 10. november 1986, i overensstemmelse med hvad Weig gentagne gange gjorde gældende under retsmødet.

147 Kommissionen anfører også i beslutningen, at den »hos FS-Karton (et selskab i M-M-koncernen) fandt ... dokumentation for, at der i slutningen af 1987 var opnået enighed i de to Direktørgrupper om de to indbyrdes afhængige spørgsmål mængdetilpasning og prisdisciplin« (betragtning 53, første afsnit). Kommissionen henviser i denne forbindelse til bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter, som er et

fortroligt notat af 28. december 1988 fra den marketingchef, der var ansvarlig for Mayr-Melnhof-koncernens salg i Tyskland (hr. Katzner), til koncernens administrerende direktør i Østrig (hr. Gröller), om markedssituationen.

148 Forfatteren til notatet henviser i dets indledning til det nærmere samarbejde på europæisk plan på »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«), hvilket udtryk af Mayr-Melnhof blev fortolket som omfattende både PWG og PC generelt, dvs. uden reference til en bestemt begivenhed eller et bestemt møde (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 2.a).

149 Det er ganske vist i nærværende sag ubestridt, at bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter bekræfter Stora's forklaringer, dels om, at der fandtes et ulovligt samarbejde om markedsandele mellem de virksomheder, der hørte til på »direktørniveau«, dels om et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem samme virksomheder, men der findes ikke andre beviser, der støtter den antagelse, at bl.a. det ulovlige samarbejde om markedsandele og kontrollen med produktionens omfang skulle drøftes i PC. Udtrykket »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«) i bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter kan derfor, uanset Mayr-Melnhof's forklaring, ikke antages at henvise til andre organer end PWG.

150 Herefter kan det ikke antages, at Kommissionen har ført bevis for, at møderne i PC, foruden lovlige aktiviteter, havde en konkurrencebegrænsende funktion. Heraf følger, at Kommissionen ikke på grundlag af de anførte beviser kan udlede, at de virksomheder, der deltog i dette organs møder, havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

151 Det må derfor konkluderes, at sagsøgerens deltagelse i en overtrædelse af konkurrencereglerne i perioden fra midten af 1986 til april 1989 ikke er bevist med henvisning til virksomhedens deltagelse i møderne i PC.

b) Sagsøgerens deltagelse i tre møder i DØU

152 Det er ubestridt, at sagsøgeren i perioden fra midten af 1986 til april 1989 deltog i tre møder i DØU, nemlig møderne den 15. oktober 1986, den 4. februar 1987 og den 3. februar 1989. Da Kommissionen ikke har påberåbt sig beviser, der særlig vedrører disse møder, skal det undersøges mere generelt, om DØU's møder havde et konkurrencebegrænsende formål.

153 Ifølge beslutningen var »'det centrale tema' for drøftelserne i Det Økonomiske Udvalg ... analysering og vurdering af markedet for karton i de enkelte lande« (beslutningens betragtning 50, første afsnit). DØU »drøftede bl.a. prisbevægelser på de nationale markeder og ordrebeholdninger og meddelte resultaterne af sine undersøgelser til JMC (eller forgængeren, Markedsføringsudvalget, før udgangen af 1987)« (beslutningens betragtning 49, første afsnit).

154 Ifølge Kommissionen var »drøftelserne om markedsforholdene ... ikke [vage]. Samtalerne om markedssituationen i de enkelte lande skal ses i sammenhæng med de planlagte prisinitiativer, herunder det konstaterede behov for midlertidige produktionsstandsninger for at støtte prisforhøjelserne« (beslutningens betragtning 50, første afsnit). Kommissionen finder endvidere, at »Det Økonomiske Udvalg ... måske i mindre grad [har] været beskæftiget med prisfastsættelse som sådan, men det er ikke troværdigt, at deltagerne ikke var bekendt med det ulovlige formål,

hvortil de oplysninger, som de bevidst stillede til rådighed for JMC, skulle anvendes« (beslutningens betragtning 119, andet afsnit).

155 Til støtte for sine påstande om, at drøftelserne i DØU havde et konkurrencebegrænsende sigte, har Kommissionen henvist til ét dokument, nemlig et fortroligt notat, forfattet af en repræsentant for FS-Karton (et selskab i Mayr-Melnhof-koncernen), der indeholdt »højdepunkterne« fra DØU's møde den 3. oktober 1989 (bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter).

156 Kommissionen har i beslutningen refereret indholdet af dokumentet. Det fremgår heraf, at mødet:

»... foruden en grundig gennemgang af efterspørgsel, produktion og ordrebeholdninger for de enkelte landes nationale markeder, også beskæftigede sig med:

— den stærke kundemodstand, der var konstateret mod den seneste forhøjelse af prisen på GC-kvaliteter, der trådte i kraft den 1. oktober

— ordrebeholdninger for henholdsvis GC- og GD-producenter, herunder oplysninger om de enkelte producenters situation

— rapport om gennemførte og planlagte midlertidige produktionsstandsninger

— særlige problemer i forbindelse med gennemførelse af prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige og forhøjelsens betydning for opretholdelse af den nødvendige prisforskel mellem GC- og GD-kvaliteter

— sammenligning af de enkelte nationale sammenslutningers forventede og aktuelle ordreindtag« (beslutningens betragtning 50, andet afsnit).

157 Denne gengivelse af dokumentets indhold er i det væsentlige korrekt. Men Kommissionen har ikke henvist til beviser til støtte for sin påstand om, at bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter må anses som »udtryk for den reelle beskaffenhed af dette organs drøftelser« (beslutningens betragtning 113, sidste afsnit).

158 Endvidere bemærkes, at Stora's redegørelser er af meget begrænset betydning for så vidt angår DØU. Stora udtaler: »Inden 1987 varetog Det Økonomiske Udvalg både JMC's og Det Statistiske Udvalgs funktioner. Det var marketing- og/eller salgschefer, der deltog i møderne. Der blev bl.a. ført drøftelser om prisudviklingerne på de nationale markeder, tillæg for små mængder, arktælning, faktureringsvilkår og råmaterialer. Der blev også foretaget undersøgelser af de statistiske rapporter« (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 12). Som det fremgår, vedrører denne påstand kun perioden før 1987. Stora tilkendegiver ganske vist, at der under DØU's møder blev ført drøftelser om prisudviklingerne på de nationale markeder, men indholdet af disse drøftelser præciseres ikke. Det kan derfor ikke konkluderes, at der var tale om drøftelser med et konkurrencebegrænsende formål.

159 For så vidt angår perioden fra begyndelsen af 1988 anfører Stora: »JMC blev oprettet i slutningen af 1987 og holdt sit første møde i begyndelsen af 1988, fra hvilket tidspunkt det overtog en del af Det Økonomiske Udvalgs opgaver. Det Økonomiske Udvalgs øvrige opgaver blev overtaget af Det Statistiske Udvalg« (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 13).

160 Redegørelserne fra Stora indeholder således ikke oplysninger, der støtter Kommissionens påstand om, at drøftelserne i dette organ havde et konkurrencebegrænsende sigte for så vidt angår perioden efter begyndelsen af 1987.

161 Kommissionen har heller ikke påberåbt sig beviser, der giver grundlag for at antage, at deltagerne i DØU's møder havde kendskab til den nærmere beskaffenhed af møderne i JMC, som DØU rapporterede til. Det kan derfor ikke anses for udelukket, at de deltagere i DØU's møder, der ikke samtidig deltog i JMC's møder, ikke var bekendt med den reelle anvendelse af de rapporter, som DØU udarbejdede.

162 Bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter kan derfor ikke betragtes som bevis for, hvilken beskaffenhed DØU's drøftelser reelt havde.

163 I øvrigt synes Kommissionen selv at være af den opfattelse, at deltagelse i DØU's møder ikke udgjorde et tilstrækkeligt bevis for en overtrædelse, idet virksomheden Enso Española, der havde deltaget i møder i DØU i 1987 (tabel 6 i bilagene til beslutningen), ikke blev anset for at have begået en overtrædelse af konkurrencereglerne før marts 1988 (beslutningens artikel 1).

164 Henset til det således anførte kan det forhold, at sagsøgeren i den omhandlede periode deltog i tre møder i DØU, ikke siges at bevise, at selskabet deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

c) Sagsøgerens faktiske adfærd med hensyn til priser

165 Det fremgår i relation til den omhandlede periode af tabel A i bilagene til beslutningen, at sagsøgeren ifølge Kommissionen den 14. november 1987 annoncerede en forhøjelse af sine priser i Det Forenede Kongerige med 8% og gennemførte den den 12. januar 1988.

166 Ifølge tabel B og C råder Kommissionen derimod ikke over oplysninger om eventuelle forhøjelser af sagsøgerens kartonpriser i forbindelse med prisforhøjelsesinitiativerne i marts/april 1988 og oktober 1988.

167 Under disse omstændigheder finder Retten, at sagsøgerens faktiske adfærd med hensyn til priser, som fastslået af Kommissionen, bestående i et enkelt prisforhøjelsesinitiativ i Det Forenede Kongerige, der synes at være i overensstemmelse med det, der blev gennemført af de andre producenter, ikke giver tilstrækkelig støtte for Kommissionens påstand om, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i den omhandlede periode.

d) Konklusion vedrørende den omhandlede periode

168 På baggrund af ovenstående betragtninger kan de af Kommissionen påberåbte beviser — selv når de betragtes samlet — ikke anses for at godtgøre, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra midten af 1986 til april 1989.

2. Perioden fra april 1989 til april 1991

169 Ifølge beslutningens artikel 1 har de i bestemmelsen nævnte virksomheder overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved — i sagsøgerens tilfælde fra midten af 1986 og i hvert fald til april 1991 — at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF bl.a. »nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta«, »planlagde og iværksatte samtidige og ensartede prisstigninger i hele EF«, »nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden« og »traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger«.

170 Det følger heraf, at alle de i beslutningens artikel 1 nævnte virksomheder har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved at have deltaget i en enkelt overtrædelse, der består af et ulovligt samarbejde vedrørende tre forskellige emner, men med et fælles mål. Disse former for ulovligt samarbejde må betragtes som de elementer, der udgør kartellet i sin helhed.

171 Det skal på denne baggrund undersøges særskilt, om sagsøgeren deltog i de enkelte former for ulovligt samarbejde i perioden fra april 1989 til april 1991.

a) Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser

— Sagsøgerens deltagelse i to møder i JMC

172 Det er ubestridt, at sagsøgeren deltog i to møder i JMC, nemlig møderne den 4. april 1989 og den 20. november 1990.

173 Ifølge Kommissionen var JMC's hovedopgave fra første færd:

»— at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, og meddele sine konklusioner til PWG

— at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ækvivalent (dvs. ensartet) prissystem i Europa ...« (beslutningens betragtning 44, sidste afsnit).

174 I beslutningens betragtning 45, første og andet afsnit, anfører Kommissionen således nærmere:

»Udvalget diskuterede, marked for marked, hvordan de enkelte producenter skulle gennemføre de af PWG besluttede prisforhøjelser. De praktiske detaljer i forbindelse med gennemførelsen af de påtænkte prisforhøjelser blev drøftet ved 'rundbordssamtaler', hvorunder deltagerne havde mulighed for at fremkomme med deres kommentarer til den foreslåede forhøjelse.

Problemer med at gennemføre de af PWG besluttede prisforhøjelser eller lejlighedsvise tilfælde af manglende samarbejdsvilje blev meddelt til PWG, som derefter (som Stora udtrykte det) 'forsøgte at opnå samarbejde, i det omfang det blev anset for nødvendigt'. JMC udarbejdede særskilte rapporter for GC- og GD-kvaliteter. Såfremt PWG ændrede en beslutning om prisfastsættelse på grundlag af de rapporter, man havde modtaget fra JMC, blev de skridt, der var nødvendige for at gennemføre beslutningen, drøftet ved næste JMC-møde.«

175 Det bemærkes, at Kommissionen med rette har henvist til redegørelserne fra Stora som støtte for disse oplysninger om genstanden for JMC's møder (bilag 35 og 39 til meddelelsen af klagepunkter).

176 Selv om Kommissionen ikke er i besiddelse af officielle referater af møder i JMC, har den fra Mayr-Melnhof og Rena fået adgang til nogle interne notater dateret henholdsvis den 6. september 1989, den 16. oktober 1989 og den 6. september 1990 (bilag 117, 109 og 118 til meddelelsen af klagepunkter). Retten finder, at disse notater, der er omtalt i beslutningens betragtning 80, 82 og 87, gengiver drøftelser under disse møder i JMC.

177 Sagsøgeren bestrider ikke, at bilag 117 og 109 vedrører JMC's møder henholdsvis den 6. september 1989 og den 16. oktober 1989. Retten kan i denne forbindelse ikke give sagsøgeren medhold i, at det ikke er bevist, at bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, som er et notat fra Rena dateret den 6. september 1990, vedrører et møde i JMC. Det pågældende notat er nemlig udarbejdet på brevpapir med navnet »Schweizerischer Bankverein« og dateret den 6. september 1990, på hvilken dato JMC holdt et møde i Zürich. Det fremgår tydeligt af notatet, at der blev ført drøftelser i konkurrencebegrænsende øjemed mellem de nævnte producenter. Det findes derfor godtgjort, at notatet vedrører JMC's møde den pågældende dag.

178 Følgelig er bilag 117, 109 og 118 beviser, der klart støtter Stora's beskrivelse af JMC's funktioner.

179 I denne forbindelse skal der som eksempel henvises til bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, hvoraf bl.a. følgende fremgår:

»Der bliver annonceret en prisforhøjelse i *næste uge, i september.*

Frankrig	40 FRF
Nederlandene	14 NLG
Tyskland	12 DEM
Italien	80 ITL
Belgien	2,50 BEF
Schweiz	9 CHF
Det Forenede Kongerige	40 GBP
Irland	45 IEP

Alle kvaliteter bør forhøjes lige meget GD, UD, GT, GC osv.

Kun 1 prisforhøjelse om året.
For leverancer fra den 7. januar.
Senest den 31. januar.
14. september skrivelse om prisforhøjelse (Mayr-Melnhof).
19. september, Feldmühle udsender sin meddelelse.
Cascades før udgangen af september.
Alle skal have udsendt meddelelserne før den 8. oktober.«

180 Som det fremgår af beslutningens betragtning 88, 89 og 90, lykkedes det endvidere Kommissionen at få adgang til interne dokumenter, der godtgør, at virksomhe-

derne, bl.a. dem, der udtrykkeligt er anført i bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, faktisk annoncerede og gennemførte de aftalte prisforhøjelser.

181 I relation til bilag 117 til meddelelsen af klagepunkter, som er et dokument, der blev fundet hos Rena, anfører Kommissionen, at der er tale om notater, der blev taget under JMC's møde den 6. september 1989, og at de udgør et bevis for det ulovlige samarbejde om prisforhøjelsesinitiativet i oktober 1989. Kommissionen anfører nærmere, at dokumentet »rummer oplysninger om de prisforhøjelser, der var blevet annonceret i de enkelte valutaer og vurderer kundereaktionen og de fremskridt, der allerede var sket med hensyn til at gennemføre forhøjelserne på de enkelte nationale markeder« (beslutningens betragtning 80, femte afsnit). Sagsøgeren, der ikke deltog i det pågældende møde (tabel 4 i bilagene til beslutningen), bestrider ikke, at bilag 117 henviser til dette møde. Selskabet finder imidlertid, at de i bilaget indeholdte oplysninger kun delvis stammer fra mødet i JMC, således som det blev oplyst af Rena, da denne virksomhed tilstillede Kommissionen (skrivelse fra Rena, bilag 116 til meddelelsen af klagepunkter) de dokumenter, der senere blev henvist til som bilag 117 og 118 til meddelelsen af klagepunkter.

182 Det må imidlertid konstateres, at bilag 117 indeholder en række oplysninger om kartonproducenternes priser og prisforhøjelser. Når henses til, at oplysningerne vedrører samme emne, og til det forhold, at bl.a. Stora's redegørelser og bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter bekræfter, at der faktisk blev udvekslet sådanne oplysninger under JMC's møder, finder Retten, at Kommissionen med rette konkluderede, at alle de oplysninger, der er indeholdt i bilag 117 til meddelelsen af klagepunkter, hidrørte fra JMC's møde den 6. september 1989.

183 Hvad angår Kommissionens bemærkning om, at de i beslutningens artikel 1 nævnte virksomheder kontrollerede, om prisforhøjelserne blev gennemført (beslutningens betragtning 82), henviser Kommissionen til bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter, der vedrører JMC's møde den 16. oktober 1989. Sagsøgeren bestrider ikke den beskrivelse af dette dokuments indhold, der gives i beslutningen.

184 Selv om de dokumenter, som Kommissionen har henvist til, kun vedrører få møder i JMC inden for den periode, som beslutningen omfatter, bekræfter alle de foreliggende bevisdokumenter Stora's oplysninger, hvorefter JMC's væsentligste opgave var at beslutte og planlægge gennemførelsen af de samordnede prisforhøjelser og at kontrollere, om de faktisk blev gennemført. I denne forbindelse må den næsten fuldstændige mangel på referater af JMC's møder, officielle såvel som interne, anses for tilstrækkeligt bevis for Kommissionens påstand om, at de deltagende virksomheder bestræbte sig på at skjule den reelle beskaffenhed af de drøftelser, der fandt sted i dette organ (jf. bl.a. beslutningens betragtning 45). Under disse omstændigheder gælder der en omvendt bevisbyrde, således at det påhviler de virksomheder, som beslutningen er rettet til, og som deltog i organets møder, at bevise, at det havde et lovligt formål. Da virksomhederne ikke har ført bevis herfor, har Kommissionen med rette antaget, at hovedformålet med de drøftelser, som virksomhederne førte på møderne i dette organ, var konkurrencebegrænsende.

185 For så vidt angår sagsøgerens påstand om, at de dokumenter, Kommissionen støtter sig til med henblik på at bevise, at der blev ført konkurrencebegrænsende drøftelser i JMC, ikke vedrører GD-kvaliteter, bemærkes for det første, at bilag 117 til meddelelsen af klagepunkter, som vedrører JMC's møde den 6. september 1989, indeholder følgende bemærkninger (s. 3 og 4): »Frankrig vil have en prisforhøjelse for GD-kvaliteter fra den 1.1.90« og »prisforskellen GC-GD er næsten 40%«.

186 For det andet bemærkes, at bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, i relation til hvilket det er godtgjort, at det henviser til JMC's møde den 6. september 1990, indeholder detaljerede oplysninger om GD-kvaliteter.

187 For det tredje støtter disse beviser Stora's påstand om, at JMC's opgave var »prisfastsættelse for visse store kunder og udarbejdelse af enkelthederne i forbindelse med gennemførelsen af PWG's beslutninger vedrørende prisfastsættelse for både GC- og GD-kvaliteter« (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 13). Denne afsløring skal forstås i lyset af følgende forklaring, der gives i bilag 35 til

meddelelsen af klagepunkter (s. 16): »Så vidt Stora-producenterne ved, holdt Joint Marketing Committee oprindelig fem eller seks møder om året for at drøfte såvel GC-som GD-kvaliteter. Efterfølgende blev der holdt særskilte møder for GC- og GD-kvaliteter, hvilket stort set medførte en fordobling af antallet af møder.«

188 Kommissionen kunne således med rette udlede af sagens akter, at de i JMC førte drøftelser om samordnede prisforhøjelser vedrørte såvel GC-kvaliteter som GD-kvaliteter.

189 Hvad angår sagsøgerens individuelle situation må selskabets deltagelse i to møder i JMC på baggrund af ovenstående i hvert fald betragtes som et kraftigt indicium for, at det deltog i det ulovlige samarbejde om priser.

190 Det skal i denne sammenhæng i betragtning af formålet med JMC's møder som beskrevet ovenfor understreges, at sagsøgeren i en skrivelse af 28. august 1991 til Kommissionen som svar på en skrivelse i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 anerkendte, at selskabet ikke deltog i størstedelen af møderne i JMC, men at der »undertiden blev ført en telefonsamtale med kollegerne angående mødet«.

— Sagsøgerens deltagelse i DØU's møde den 3. oktober 1989

191 Bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter, som er et fortroligt notat forfattet af en repræsentant for FS-Karton (fra Mayr-Melnhof-koncernen) angående de vigtigste punkter fra DØU's møde den 3. oktober 1989, kan i mangel af dokumenter, der bekræfter dets indhold, ikke anses for at bevise den egentlige karakter af drøftelserne under møderne i DØU (jf. ovenfor, præmis 152 ff.). Retten har ganske vist

allerede fastslået, at beskrivelsen af det pågældende dokuments indhold i det væsentlige var korrekt, men der er ikke taget stilling til, om dokumentet beviser, at der blev ført konkurrencebegrænsende drøftelser under mødet den 3. oktober 1989. Det skal derfor undersøges, om sagsøgerens deltagelse i dette møde er et tilstrækkeligt bevis for, at selskabet deltog i et ulovligt samarbejde om priser.

192 Hertil bemærkes, at prisdrøftelserne på mødet drejede sig om kundernes reaktioner på de prisforhøjelser på GC-kvaliteter, som størsteparten af kartonproducenterne havde gennemført pr. 1. oktober 1989, efter at forhøjelserne var blevet bekendtgjort på markedet nogle måneder tidligere. Ifølge Kommissionen vedrørte denne prisforhøjelse ligeledes SBS-, men ikke GD-kvaliteter. Retten finder, at drøftelserne på mødet gik ud over, hvad der er tilladt i henhold til fællesskabsrettens konkurrenceregler, navnlig i det omfang det blev konstateret, at »det ville være forkert at fravige de nu gennemførte, betydelige priser for GC-kvaliteter ...«. Ved således at give udtryk for en fælles vilje til konsekvent at anvende de nye priser på GC-kvaliteter har producenterne ikke uafhængigt taget stilling til den politik, de ville følge på markedet, hvilket er i strid med den grundtanke, der ligger bag traktatens konkurrencebestemmelser (jf. bl.a. Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1663, præmis 173).

193 Det er ganske vist ubestridt, at sagsøgeren ikke fremstiller GC-kvaliteter, og at prisforhøjelsen i oktober 1989 ikke vedrørte GD-kvaliteter (jf. tabel E til bilagene til beslutningen og betragtning 80, andet afsnit), men det er ikke sandsynligt, at sagsøgerens repræsentant(er) i mødet den 3. oktober 1989 misforstod formålet med og karakteren og konsekvenserne af de drøftelser, som de konkurrerende virksomheder førte. På tidspunktet for det pågældende møde havde sagsøgeren nemlig allerede deltaget i et møde i JMC (jf. ovenfor, præmis 172).

194 På baggrund af ovenstående finder Retten, at sagsøgerens deltagelse i DØU's møde den 3. oktober 1989 udgør et yderligere indicium for selskabets deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser, som der skal tages hensyn til ved den samlede bedømmelse af de af Kommissionen påberåbte beviser.

— Sagsøgerens faktiske adfærd med hensyn til priser

195 På baggrund af omstændighederne i sagen bør der foretages en undersøgelse af sagsøgerens faktiske adfærd med henblik på at vurdere, om den udgør et yderligere indicium for, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser.

196 Hvad først angår sagsøgerens faktiske adfærd i Det Forenede Kongerige skal Retten undersøge prisforhøjelserne i april 1989, april 1990 og januar 1991 (tabel D, F og G i bilagene til beslutningen). Prisforhøjelsen i oktober 1989 er ikke relevant, idet den, som det fremgår af tabel E i bilagene til beslutningen, vedrørte kartonkvaliteter, som sagsøgeren ikke fremstiller.

197 Retten konstaterer, at beløbene for de samordnede prisforhøjelser svarer til dem, der er anført i de dokumenter, Kommissionen støtter sine påstande på. Den af sagsøgeren annoncerede prisforhøjelse i april 1989 er på nøjagtig samme beløb, nemlig 25 GBP pr. ton, som den, der er angivet i en prisliste, der blev fundet hos Finnboard UK Ltd (beslutningens betragtning 79, andet afsnit). Tilsvarende er den prisforhøjelse på 45 GBP pr. ton, som sagsøgeren bekendtgjorde i begyndelsen af 1990, i overensstemmelse med de oplysninger, der er indeholdt i bilag 110 til meddelelsen af klagepunkter, som er en prisliste, der blev fundet hos Rena og er beskrevet af Kommissionen i beslutningens betragtning 83. Endelig er forhøjelsen på 40 GBP pr. ton i januar 1991 identisk med den, der blev aftalt mellem de virksomheder, der mødtes i Zürich den 6. september 1990 (bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, beslutningens betragtning 87).

198 Sagsøgeren har imidlertid forklaret, at de identiske prisforhøjelser skyldes markedets gennemskuelighed, den rolle, selskabets selvstændige agent i Det Forenede Kongerige spillede, og de meget detaljerede oplysninger, der blev givet i fagbladet EUWID Pulp & Paper. I betragtning af at sagsøgeren ikke annoncerede en forhøjelse af selskabets priser før de andre virksomheder i forbindelse med de tre omhandlede initiativer, gør selskabets forklaring det umiddelbart plausibelt, at det blot tilpassede sin faktiske adfærd på det britiske marked til de andre virksomheders. Da Kommissionen ikke har fremført argumenter, der kan drage denne vurdering i tvivl, kan sagsøgerens faktiske adfærd på det britiske marked ikke betragtes som et yderligere indicium for, at selskabet deltog i det ulovlige samarbejde om priser. Det skal dog understreges, at sagsøgerens faktiske adfærd ikke adskiller sig fra den, der i hvert fald blev aftalt mellem de andre virksomheder, der deltog i JMC's møder.

199 For så vidt angår sagsøgerens faktiske adfærd i det kontinentale Europa bestrider Kommissionen ikke, at priserne blev forhøjet årligt i den omhandlede periode den 1. januar og/eller den 1. juli, dvs. på andre datoer end de i beslutningen nævnte.

200 Retten finder derfor, at sagsøgerens faktiske adfærd med hensyn til priser ikke støtter Kommissionens konklusioner med hensyn til selskabets deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser.

— Konklusion vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser

201 De indicier, Kommissionen påberåber sig i en beslutning med henblik på at bevise, at en bestemt virksomhed har tilsidesat traktatens artikel 85, stk. 1, skal ikke betragtes isoleret, men som et hele (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 151, org. ref.: Rec. s. 619, præmis 68).

202 På baggrund af den foretagne undersøgelse finder Retten, at sagsøgerens deltagelse i to møder i JMC, hvis konkurrencebegrænsende formål er bevist, og i DØU's møde den 3. oktober 1989, som Retten har anset for at udgøre et yderligere indicium for selskabets deltagelse i det ulovlige samarbejde om priser, er tilstrækkelige beviser for, at selskabet deltog i det ulovlige samarbejde om priser i perioden fra april 1989 til april 1991.

203 Over for sagsøgerens argument om, at selskabets faktiske adfærd på markedet er uforenelig med Kommissionens påstande om, at det deltog i det ulovlige samarbejde om priser, skal det understreges, at det følger af fast retspraksis, at den omstændighed, at en virksomhed ikke bøjer sig for udfaldet af møder, der havde et klart konkurrencebegrænsende formål, ikke kan fritage virksomheden for det fulde ansvar som følge af dens deltagelse i kartellet, når den ikke offentligt har taget afstand fra deres indhold (jf. eksempelvis Rettens dom af 6.4.1995, sag T-141/89, Tréfileurope mod Kommissionen, Sml. II, s. 791, præmis 85).

204 Kommissionen har ikke bestridt, at de kartonpriser, sagsøgeren anvendte på de nationale markeder i det kontinentale Europa, ikke blev forhøjet på datoer, der ligger tæt på dem, der er nævnt i tabellerne i bilagene til beslutningen, og Kommissionen har endog under retsmødet anerkendt, at den ikke tidligere havde undersøgt dette. Retten vil tage hensyn hertil, når den inden for rammerne af sin fulde prøvelsesret med hensyn til bødespørgsmål skal vurdere grovheden af den konstaterede overtrædelse fra sagsøgerens side (jf. nedenfor, præmis 343 ff.).

b) Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger

205 Ifølge beslutningen deltog de virksomheder, der var repræsenteret under møderne i PWG, fra slutningen af 1987 i et ulovligt samarbejde om standsninger af produktionsfaciliteterne, og der blev faktisk foretaget produktionsstandsninger fra 1990.

206 Det fremgår således af beslutningens betragtning 37, tredje afsnit, at PWG's egentlige formål i henhold til Stora's beskrivelse »bl.a. [var] 'drøftelser og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser, prisforhøjelser og kapacitet'«. Endvidere anfører Kommissionen med hensyn til »den enighed, der opnåedes i PWG i løbet af 1987« (betragtning 52, første afsnit), at den bl.a. sigtede mod at fastholde »et konstant udbudsniveau« (betragtning 58, første afsnit).

207 Med hensyn til PWG's rolle i det ulovlige samarbejde om kontrol med leverancer, som var karakteristisk for analysen af produktionsstandsninger, hedder det i beslutningen, at PWG havde afgørende betydning for gennemførelsen af produktionsstandsninger, da produktionskapaciteten forøgedes, og efterspørgslen faldt: »... fra begyndelsen af 1990 [fandt] de førende producenter i branchen ... det nødvendigt at træffe aftale i PWG's regi om behovet for at indføre midlertidige produktionsstandsninger. De store producenter erkendte, at de ikke kunne styrke efterspørgslen ved at sænke priserne, og at priserne simpelt hen ville falde, hvis de opretholdt fuld produktionskapacitet. Teoretisk kunne man på grundlag af kapacitetsrapporterne beregne, hvor længe driften skulle indstilles for at genoprette ligevægten mellem udbud og efterspørgsel« (beslutningens betragtning 70).

208 I beslutningen hedder det endvidere: »Dog foretog PWG aldrig nogen formel tildeling af 'downtime' til de enkelte producenter. Ifølge Stora voldte det praktiske problemer at nå frem til en koordineret plan for produktionsstandsninger, der dækkede samtlige producenter. Stora har udtalt, at dette var grunden til, at der kun 'fandtes et løst system i form af henstillinger'« (beslutningens betragtning 71).

209 Stora udtalte følgende (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 24): »Med PWG's vedtagelse af princippet om 'pris frem for mængde' og den gradvise gennemførelse af et ensartet prissystem fra 1988, erkendte PWG's medlemmer, at det var nødvendigt at gennemføre produktionsstandsninger for at fastholde priserne, idet stigningen i efterspørgslen faldt. Uden produktionsstandsninger havde det

ikke været muligt for producenterne at fastholde det aftalte prisniveau med en voksende overkapacitet.«

210 I det følgende punkt i redegørelsen tilføjes det: »I 1988 og 1989 kunne industrien arbejde med en næsten fuldstændig kapacitetsudnyttelse. Produktionsstandsninger, bortset fra sædvanlige standsninger, som skyldtes reparation eller ferier, blev nødvendige fra 1990 ... Senere viste det sig nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, når tilgangen af ordrer svigtede, for at kunne gennemføre princippet om 'pris frem for mængde'. De produktionsstandsninger, som krævedes af producenterne (for at sikre ligevægten mellem produktion og forbrug), kunne beregnes på grundlag af kapacitetsrapporterne. PWG angav ikke formelt omfanget af produktionsstandsningerne, men der fandtes et løst system i form af henstillinger ...«

211 Kommissionen baserer også sine konklusioner på bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter (jf. ovenfor, præmis 147).

212 Ifølge dette dokument, der er gengivet i beslutningens betragtning 53, 54 og 55, havde det nærmere samarbejde på »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«), som var blevet aftalt i 1987, betydet »vindere« og »tabere«.

213 Forfatterens begrundelse for, hvorfor han i skrivende stund anså Mayr-Melnhof for »taber«, er et vigtigt bevis for, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i PWG's møder.

214 Forfatteren fastslår således:

»4) På dette punkt begynder parterne at blive uenige om, hvad målet er.

...

c) Samtlige salgsmedarbejdere og salgsagenter i Europa blev fritaget for at skulle overholde deres mængdebudgetter, og der fulgtes, stort set undtagelsesfrit, en streng prispolitik (ofte har vore medarbejdere ikke forstået vores ændrede holdning i relation til markedet — tidligere stilledes der kun krav med hensyn til mængde, mens det herefter alene var prisdisciplinen, der talte, uanset risikoen for produktionsstandsninger).«

215 Mayr-Melnhof har anført (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter), at den ovenfor gengivne passage vedrører et internt forhold i virksomheden. Når notatet imidlertid ses i en større sammenhæng, giver dette uddrag udtryk for, at der i forhold til salgsmedarbejderne blev gennemført en streng politik, som var blevet vedtaget på »direktørniveau«. Dokumentet må endvidere ses som udtryk for, at deltagerne i 1987-aftalen, dvs. i hvert fald deltagerne i PWG's møder, utvivlsomt har vurderet følgerne af den politik, der blev besluttet, for det tilfælde at den skulle blive håndhævet med strenghed.

216 På baggrund af ovenstående findes Kommissionen at have godtgjort, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i møderne i PWG.

217 Ifølge beslutningen deltog de virksomheder, der deltog i JMC's møder, herunder sagsøgeren, ligeledes i dette ulovlige samarbejde.

218 Kommissionen bemærker hertil:

»Foruden Fides-systemet, der oplyste de samlede tal for hele branchen, var det almindeligt, at hver enkelt producent oplyste sin egen ordrebeholdning over for konkurrenterne på møderne i JMC.

Oplysningerne om, hvor mange dage virksomhederne havde ordrer til, var relevante i to henseender:

— som grundlag for at beslutte, hvorvidt forudsætningerne for at gennemføre prisforhøjelser var til stede

— som grundlag for at beregne, hvor lang tid driften måtte indstilles for at opretholde ligevægten mellem udbud og efterspørgsel ...« (beslutningens betragtning 69, tredje og fjerde afsnit).

219 Kommissionen anfører endvidere:

»De uofficielle notater fra to JMC-møder, det ene i januar 1990 (se betragtning 84), det andet i september 1990 (se betragtning 87), samt andre dokumenter (se betragtning 94 og 95) bekræfter imidlertid, at de store producenter holdt deres mindre konkurrenter tæt og løbende informeret i PG Paperboard om deres planer om at gennemføre yderligere produktionsstandsninger som alternativ til at sænke priserne« (beslutningens betragtning 71).

220 Bevismaterialet vedrørende JMC's møder (bilag 109, 117 og 118 til meddelelsen af klagepunkter) bekræfter, at der som led i forberedelsen af prisforhøjelserne fandt drøftelser sted om produktionsstandsninger. Bl.a. nævner bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, som er et notat fra Rena af 6. september 1990 (jf. også ovenfor, præmis 179), omfanget af prisforhøjelser i en række lande, datoerne for den fremtidige offentliggørelse af disse samt ordrebeholdningen udtrykt i antal arbejdsdage for flere producenter. Notatets forfatter giver udtryk for, at visse producenter forudså produktionsstandsninger, idet han anfører:

»Kopparfors 5-15 days
5 /9 will stop for five days.«

221 Selv om bilag 117 og 109 til meddelelsen af klagepunkter ikke indeholder direkte oplysninger om påtænkte produktionsstandsninger, afslører de imidlertid, at situationen med hensyn til ordrebeholdning og indgående ordrer blev drøftet under JMC's møder den 6. september og den 16. oktober 1989.

222 I sammenhæng med redegørelserne fra Stora er disse dokumenter tilstrækkeligt bevis for, at de producenter, der deltog i JMC's møder, deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger. De virksomheder, der deltog i det ulovlige samarbejde om priser, havde nødvendigvis kendskab til, at en gennemgang af ordrebeholdningen og indgående ordrer samt drøftelser af eventuelle produktionsstandsninger ikke alene skulle indgå ved afgørelsen af, om markedsvilkårene var gunstige for en samordnet prisforhøjelse, men ligeledes ved afgørelsen af, om produktionsstandsninger var nødvendige for at undgå, at det samordnede prisniveau undermineredes af et for stort udbud. Det fremgår således navnlig af bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, at deltagerne i JMC's møde den 6. september 1990 enedes om at annoncere en kommende prisforhøjelse, selv om en række producen-

ter havde erklæret, at de gjorde klar til at standse produktionen. Markedsforholdene syntes således at kræve, at der fandt (yderligere) produktionsstandsninger sted, såfremt en fremtidig prisforhøjelse reelt skulle kunne gennemføres, hvilket producenterne i hvert fald stiltiende havde accepteret.

223 I betragtning af at sagsøgeren kun deltog i to møder i JMC i den omhandlede periode, skal der foretages en undersøgelse af bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter (jf. ovenfor, præmis 155 ff.), som beskriver indholdet af DØU's møde den 3. oktober 1989, som sagsøgeren anerkender at have deltaget i.

224 Dette bilag indeholder intet, der beviser, at der reelt fandt drøftelser sted, der mundede ud i en plan for fremtidige produktionsstandsninger i henhold til et ulovligt samarbejde. Samtlige henvisninger til bestemte produktionsstandsninger vedrører nemlig historiske oplysninger. Dokumentet indeholder dog et afsnit om den fremtidige anvendelse af produktionsmidlerne: »For det tilfælde, at ordretilgangen og kapacitetsudnyttelsen fortsat er ringe, er det nærliggende at overveje en produktionsstandsning i overensstemmelse med markedsbehovet.« »[Bei anhaltend schlechtem Auftragseingang und schlechter Belegung ist es naheliegend, entsprechend dem Marktbedarf ein Abstellen zu überlegen.«]. Da der er ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser, udgør dette dokument et yderligere indicium for, at selskabet deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger.

225 Af disse grunde finder Retten, uden at det er fornødent at undersøge de øvrige beviser, som Kommissionen har henvist til i beslutningen (bilag 102, 113, 130 og 131 til meddelelsen af klagepunkter), at Kommissionen har bevist, at sagsøgeren ved at deltage i to møder i JMC og i DØU's møde den 3. oktober 1989 og i det ulovlige samarbejde om priser, deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger.

226 Retten kan i denne forbindelse ikke tiltræde sagsøgerens argument om, at det forhold, at selskabet på intet tidspunkt standsede produktionen, beviser, at det ikke deltog i det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger.

227 For det første anerkender Kommissionen i beslutningen, at det var de førende producenter, der påtog sig byrden med at indskrænke produktionen for at fastholde priserne (betragtning 71, andet afsnit).

228 For det andet bemærkes, at selv om der var ført bevis for, at sagsøgeren udnyttede sin produktionskapacitet maksimalt, og at dette ikke var i overensstemmelse med, hvad selskabet havde aftalt med sine konkurrenter i JMC, ville det ikke hermed være godtgjort, at selskabet ikke deltog i det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger (jf. bl.a. Rettens dom af 17.12.1991, sag T-6/89, Enichem Anic mod Kommissionen, Sml. II, s. 1623, præmis 165).

229 Det må herefter lægges til grund, at sagsøgeren i perioden fra april 1989 til april 1991 deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger.

c) Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om markedsandele

230 Sagsøgeren bestrider, at selskabet deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, men det har ikke anfægtet den i beslutningen indeholdte bemærkning om, at de producenter, der deltog i møderne i PWG, indgik en aftale om, at »de store producenters andele af det vesteuropæiske marked [blev] 'fastfrosset' på de aktuelle niveauer, og der blev ikke gjort forsøg på at hverve nye kunder eller forøge salget til de faste kunder gennem aggressive priskampagner« (betragtning 52, første afsnit).

231 Der skal på denne baggrund henvises til, at Kommissionen i relation til de virksomheder, der ikke deltog i PWG's møder, anfører følgende:

»Medens de mindre kartonproducenter, der deltog i JMC's møder, ikke blev indviet i de indgående drøftelser af markedsandele i PWG, accepterede de alle princippet om 'pris frem for mængde' og var derfor udmærket klar over den almindelige forståelse, der herskede blandt de større producenter med henblik på at fastholde 'et konstant udbudsniveau' og uden tvivl også om behovet for at tilpasse deres egen markedsadfærd hertil« (beslutningens betragtning 58, første afsnit).

232 Uanset at det ikke udtrykkeligt fremgår af beslutningen, bekræfter Kommissionen herved Stora's redegørelser, hvori det hedder:

»De producenter, der ikke deltog i PWG, blev normalt ikke orienteret om enkelthederne i drøftelserne vedrørende markedsandele. Uanset dette ville de som led i princippet om pris frem for mængde, som de var med i, fra de store producenter være blevet gjort bekendt med betydningen af ikke at underminere priserne ved at bevare et stabilt udbudsniveau.

For så vidt angår udbuddet af GC-kvaliteter var de andele, som dækkedes af producenter, der ikke deltog i PWG, så ubetydelige, at det stort set ville være uden betydning, om de deltog i aftalerne vedrørende markedsandele eller ikke« (bilag 43 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 1.2).

233 Kommissionen bygger i lighed med Stora navnlig på den antagelse, at selv om det ikke direkte er bevist, må de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's

møder, men som bevisligt var med i andre elementer af den overtrædelse, der er nævnt i beslutningens artikel 1, antages at have haft kendskab til det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandele.

234 En sådan slutning kan ikke tiltrædes. Kommissionen har for det første ikke henvist til nogen form for beviser, der kan antages at godtgøre, at de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, havde tiltrådt en generel aftale om, at de største producenters markedsandele skulle fastfryses.

235 For det andet kan den omstændighed, at virksomhederne deltog i et ulovligt samarbejde om priser og i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsning, ikke anses for bevis for, at de ligeledes deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele. I denne forbindelse bemærkes, at det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandele i modsætning til, hvad Kommissionen tilsyneladende påstår, ikke i sig selv har nogen forbindelse med det ulovlige samarbejde om priser og/eller om produktionsstandsninger. Det er tilstrækkeligt at fastslå, at det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandelene for de største producenter i PWG ifølge beslutningen (betragtning 52 ff.) havde til formål at holde markedsandele på et konstant niveau, med mulighed for ændring fra tid til anden, også i perioder, hvor markedsvilkårene, herunder ligevægten mellem udbud og efterspørgsel, ikke krævede, at produktionen tilpassedes for at sikre, at de aftalte prisforhøjelser faktisk blev gennemført. Det følger heraf, at en eventuel deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser og/eller produktionsstandsninger ikke beviser, at de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, eller at de nødvendigvis havde eller burde have haft kendskab til denne.

236 Det bemærkes for det tredje, at det fremgår af beslutningens betragtning 58, andet og tredje afsnit, at Kommissionen som yderligere bevis for sin påstand henviser til bilag 102 til meddelelsen af klagepunkter, dvs. et notat, som Kommissionen har fået fra Rena, og som ifølge beslutningen vedrører et særligt møde i NPI den 3. oktober 1988. I denne forbindelse bemærkes blot, at sagsøgeren dels ikke var

medlem af NPI, dels at dokumentets omtale af, at det eventuelt blev nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, af de allerede anførte grunde ikke kan anses for bevis for et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele.

237 For at Kommissionen kan anse de enkelte virksomheder, der er nævnt i en beslutning som den foreliggende, for ansvarlige for at have deltaget i et kartel i sin helhed i en bestemt periode, skal det for hver enkelt virksomhed bevises, at den har indvilget i en samlet plan, som omfatter de elementer, kartellet består af, eller i denne periode har deltaget direkte i samtlige disse elementer. En virksomhed kan endvidere anses for ansvarlig for et kartel i sin helhed, selv om det er godtgjort, at virksomheden kun deltog direkte i ét eller flere af kartellets elementer, såfremt virksomheden vidste eller nødvendigvis burde vide, at det ulovlige samarbejde, som den deltog i, indgik i en samlet plan, og såfremt den samlede plan dækkede samtlige kartellets elementer. Når dette er tilfældet, kan den omstændighed, at den pågældende virksomhed ikke deltog direkte i samtlige elementer af kartellet i sin helhed, ikke fritage virksomheden for ansvar for overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. En sådan omstændighed kan imidlertid indgå i vurderingen af overtrædelsens grovhed.

238 I det foreliggende tilfælde har Kommissionen ikke bevist, at sagsøgeren vidste eller nødvendigvis burde vide, at selskabets retsstridige adfærd indgik i en samlet plan, der ud over det ulovlige samarbejde om priser og det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger, som selskabet faktisk deltog i, også omfattede et ulovligt samarbejde om de største producenters markedsandele.

239 Retten finder herefter ikke, at Kommissionen har ført bevis for, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, for så vidt angår perioden fra april 1989 til april 1991.

d) Konklusion vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra april 1989 til april 1991

240 På baggrund af gennemgangen af sagens akter finder Retten, at Kommissionen har bevist, at sagsøgeren i den omhandlede periode deltog i et ulovligt samarbejde om priser og i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger. Den har derimod ikke bevist, at sagsøgeren i samme periode deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele.

3. Samlet konklusion vedrørende anbringendet

241 På baggrund af ovenstående må det fastslås, at Kommissionen ikke har bevist, at sagsøgeren deltog i nogen form for overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, før april 1989, eller at virksomheden deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele i perioden fra april 1989 til april 1991.

242 Beslutningens artikel 1 bør herefter annulleres i forhold til sagsøgeren, for så vidt som tidspunktet for begyndelsen af den overtrædelse, der lægges selskabet til last, blev fastsat til at ligge forud for april 1989.

243 Endvidere bør beslutningens artikel 1, ottende led, hvorefter den aftale og samordnede praksis, sagsøgeren deltog i, havde til formål at »fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden«, annulleres i forhold til sagsøgeren.

244 Anbringendet kan i øvrigt ikke tiltrædes.

D — *Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, idet Kommissionen ikke gav adgang til samtlige relevante dokumenter*

Parternes argumenter

245 Sagsøgeren har henvist til, at selskabet under den administrative procedure anmodede om at få adgang til samtlige Kommissionens sagsakter vedrørende ACBM, og at Kommissionen nægtede det adgang til en del af de pågældende dokumenter.

246 Kommissionens holdning indebar en tilsidesættelse af selskabets ret til kontradiktion, idet retten til at blive hørt også omfatter de dokumenter, der er til gunst for virksomhederne (Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 54), og artikel 20, stk. 2, i forordning nr. 17 gør ikke indgreb i denne ret. Den tavshedspligt, der gælder i henhold til sidstnævnte bestemmelse, kan ikke begrunde, at der nægtes adgang til dokumenter, der kan indeholde elementer, der er til gunst for virksomhederne.

247 Under retsmødet har sagsøgeren efter at have fået adgang til de omhandlede dokumenter (jf. ovenfor, præmis 27) fastholdt nærværende anbringende og fremført to argumenter til støtte herfor.

248 For det første har sagsøgeren gjort gældende, at et håndskrevet notat vedrørende ACBM's møde den 11. december 1985 (dokument 20 339) kunne have støttet selskabets argumentation under den administrative procedure. Det fremgår af dokumentet, at de agenter, der mødtes i PAA, faktisk var uafhængige af

kartonproducenterne. Dokumentet bekræfter derfor sagsøgerens argument om, at Kommissionen ikke burde have lagt vægt på dokumenter vedrørende møder i PAA som bevis i forhold til sagsøgeren (jf. beslutningens betragtning 94-98).

249 For det andet er der ifølge sagsøgeren intet grundlag for at antage, at de dokumenter, selskabet har fået adgang til, udgør samtlige Kommissionens sagsakter vedrørende ACBM.

250 Kommissionen har anført, at dokumenterne vedrørende ACBM ikke var nødvendige for at sikre sagsøgerens ret til at blive hørt, og at Kommissionen som følge af sin tavshedspligt i henhold til artikel 20, stk. 2, i forordning nr. 17 var forpligtet til at afvise at give sagsøgeren adgang til de pågældende dokumenter.

251 Kommissionen har under retsmødet også afvist sagsøgerens argument om, at det håndskrevne notat vedrørende ACBM's møde den 11. december 1985 kunne have støttet selskabets argumentation under den administrative procedure.

Rettens bemærkninger

252 Det bemærkes, at sagsøgeren efter at have fået adgang til samtlige dokumenter vedrørende ACBM ikke har gjort gældende, at disse sagsakter indeholdt oplysninger, der kan bevise, at selskabet ikke deltog i den påståede overtrædelse.

253 Selskabet har blot anført, at det håndskrevne notat vedrørende ACBM's møde den 11. december 1985 (dokument 20 339) bekræfter, at de bilag til meddelelsen af

klagepunkter, der er vedrører PAA, ikke kunne anvendes som beviser for, at selskabet deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

254 Det fremgår af ovenstående (jf. præmis 131-168), at beslutningens artikel 1 bør annulleres, for så vidt som Kommissionen anså sagsøgeren for at have deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra midten af 1986 til april 1989.

255 Endvidere har Kommissionen for så vidt angår perioden fra april 1989 til april 1991 ikke godtgjort, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele. Som fastslået ovenfor, har den derimod godtgjort, at sagsøgeren i den pågældende periode deltog i det ulovlige samarbejde om priser og i det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger, hvorved den har baseret sig på andre beviser end de dokumenter, der vedrører møderne i PAA.

256 Selv hvis det antages, at Kommissionen ikke i forhold til sagsøgeren kunne påberåbe sig dokumenterne vedrørende møderne i PAA som beviser for, at selskabet deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, kan dette derfor ikke i sig selv påvirke gyldigheden af beslutningen, for så vidt som det heri fastslås, at sagsøgeren deltog i det ulovlige samarbejde om priser og i det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger i perioden fra april 1989 til april 1991, idet denne konstatering ikke alene var baseret på de omhandlede dokumenter (jf. i samme retning Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80, 101/80, 102/80 og 103/80, Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 30).

257 Sagsøgerens argument om, at det er umuligt at vide, om de sagsakter vedrørende ACBM, selskabet har fået adgang til, udgør samtlige sagsakter, som Kommissionen råder over, kan ikke tiltrædes, idet sagsøgeren intet har fremført til støtte for denne påstand.

258 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Påstanden om annullation af beslutningens artikel 2

Parternes argumenter

259 Sagsøgeren har anført, at beslutningens artikel 2 er formuleret så vagt, at det i relation til fremtidige udvekslinger af oplysninger er vanskeligt at afgøre, hvilke former for udveksling af statistiske oplysninger der er forbudt, og hvilke der er tilladt.

260 Selskabet har under henvisning til den *Syvende Beretning om Konkurrencepolitikken* [punkt 7, nr. 1)] gjort gældende, at det ikke tidligere er blevet fastslået, at udveksling af oplysninger vedrørende »den til enhver tid værende situation med hensyn til ordretilgang og ordrebeholdninger« udgør en tilsidesættelse af traktatens artikel 85, stk. 1. Desuden ville det uden en udveksling af oplysninger om ordrebeholdninger og ordretilgang være umuligt for virksomhederne inden for kartonbranchen, navnlig de mindre virksomheder, at tilpasse sig udviklingen på markedet.

261 Oplysninger om ordrebeholdninger kan indhentes fra kunderne, og en udveksling af oplysninger om de ugentlige ordrebeholdninger vil derfor ikke øge markedets gennemskuelighed.

262 Desuden gjorde Kommissionen ikke i beslutningen gældende, at udvekslingen af oplysninger om ordrebeholdninger i form af samlede tal i sig selv var ulovlig (jf. beslutningens betragtning 134).

263 Under alle omstændigheder burde Kommissionen efter sagsøgerens opfattelse ikke have forbudt de pågældende udvekslinger af oplysninger uden at have taget stilling til den anmeldelse, CEPI-Cartonboard har foretaget med henblik på at opnå en negativattest eller en fritagelse i henhold til traktatens artikel 85, stk. 3, i relation til et nyt informationsudvekslingssystem.

264 Kommissionen har anført, at den er berettiget til i sin beslutning at medtage et forbud mod at fortsætte overtrædelsen, hvilket Retten har bekræftet i tilfælde, hvor påbuddet endog var mindre detaljeret end i det foreliggende tilfælde (jf. bl.a. dommen i sagen Rhône-Poulenc mod Kommissionen, a.st., og Rettens dom af 6.10.1994, sag T-83/91, Tetra Pak mod Kommissionen, Sml. II, s. 755, præmis 219-223). I det omfang et sådant påbud forbyder de virksomheder, det er rettet til, fremover at deltage i et system med samme eller tilsvarende formål eller virkning, er det i realiteten kun udtryk for en konkret anvendelse af det generelle forbud i traktatens artikel 85, stk. 1 (Rettens dom af 27.10.1994, sag T-34/92, Fiatagri og New Holland Ford mod Kommissionen, Sml. II, s. 905, præmis 39).

265 Det blev konstateret, at prisinitiativerne og princippet om »pris frem for mængde« hvilede på et omfattende og veludviklet informationsudvekslingssystem. Dette system gav kartellets medlemmer de nødvendige oplysninger til deres samordnede foranstaltninger og gav dem mulighed for at kontrollere gennemførelsen af disse foranstaltninger (beslutningens betragtning 65-71 og 134).

266 Informationsudvekslingssystemet med de ændringer, der blev foretaget i forlængelse af Kommissionens kontrolundersøgelser (beslutningens betragtning 105 og 106), blev også anset for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, fordi udvekslingen af visse oplysninger, selv i form af samlede tal, stadig kunne benyttes til at samordne de deltagende virksomheders forretningsmæssige adfærd. Vurderingen af det ændrede informationsudvekslingssystem var nødvendigvis påvirket af kartellets tidligere eksistens.

267 Forbuddet i beslutningens artikel 2, der nødvendigvis måtte udtrykkes i generelle vendinger, da det skal dække mange former for fremtidig adfærd, kan imidlertid

ikke betragtes som et absolut forbud mod enhver udveksling af oplysninger. Det forbyder de virksomheder, det er rettet til, at udveksle visse følsomme forretningsmæssige oplysninger om de forskellige producenter, oplysninger, der fremmer, letter eller opfordrer til en samordnet forretningsmæssig adfærd, eller oplysninger, der gør det muligt for virksomhederne at kontrollere overholdelsen af konkurrencebegrænsende aftaler.

268 Et sådant forbud udelukker ikke, at der gives en fritagelse eller en negativattest for et anmeldt system. Beslutningen foregriber således ikke den beslutning, Kommissionen skal træffe i relation til det informationsudvekslingssystem, sammenslutningen CEPI-Cartonboard har anmeldt den 6. december 1993.

Rettens bemærkninger

269 Det bemærkes, at beslutningens artikel 2 indeholder følgende bestemmelse:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner, eller

b) hvorved en fælles brancheholdning til økonomiske forhold med hensyn til priser eller kontrol med produktionen fremmes, lettes eller tilskyndes, selv om individuelle oplysninger ikke afsløres, eller

c) hvorved de kunne blive i stand til at overvåge tilslutning til eller overholdelse af en udtrykkelig eller stiltiende aftale om priser eller markedsopdeling i EF.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker ikke alene enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres, men endvidere oplysninger vedrørende den til enhver tid værende situation med hensyn til ordretilgang og ordrebeholdninger, den forventede udnyttelsesgrad for produktionskapaciteten (i begge tilfælde selv om det drejer sig om samlede tal) eller produktionskapaciteten for den enkelte maskine.

Ethvert udvekslingssystem af denne art skal begrænses til indsamling og udbredelse af produktions- og salgsstatistikker i global form, som ikke kan bruges til at fremme eller lette en fælles brancheadfærd.

Virksomhederne skal også afholde sig fra enhver form for udveksling af oplysninger af konkurrencemæssig betydning i tilslutning til en sådan tilladt udveksling samt afholde sig fra møder eller anden form for kontakt med henblik på at diskutere betydningen af de udvekslede oplysninger eller den mulige eller sandsynlige reaktion inden for branchen eller blandt individuelle producenter på de pågældende oplysninger.

De nødvendige ændringer af et eventuelt system for udveksling skal være foretaget senest tre måneder efter datoen for meddelelsen af denne beslutning.«

270 Som det fremgår af betragtning 165, blev beslutningens artikel 2 vedtaget med hjemmel i artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17. I henhold til denne bestemmelse kan Kommissionen, når den konstaterer, at der foreligger en overtrædelse af bl.a. traktatens artikel 85, ved en beslutning pålægge de deltagende virksomheder at bringe den konstaterede overtrædelse til ophør.

271 Ifølge fast retspraksis vil anvendelsen af artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 ikke alene kunne omfatte forbud mod at fortsætte med visse handlinger eller at opretholde en vis praksis eller situation, der er fundet ulovlig (Domstolens dom af 6.3.1974, forenede sager 6/73 og 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano og Commercial Solvents mod Kommissionen, Sml. s. 223, præmis 45, og af 6.4.1995, forenede sager C-241/91 P og C-242/91 P, RTE og ITP mod Kommissionen, Sml. I, s. 743, præmis 90), men tillige mod at udvise en tilsvarende praksis for fremtiden (dommen i sagen Tetra Pak mod Kommissionen, a.st., præmis 220).

272 I det omfang anvendelsen af artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 skal ske under hensyn til arten af den konstaterede overtrædelse, har Kommissionen endvidere beføjelse til at præcisere omfanget af de forpligtelser, der påhviler de berørte virksomheder med henblik på at bringe overtrædelsen til ophør. De byrder, som pålægges virksomhederne, må imidlertid ikke overskride grænserne for, hvad der er rimeligt og nødvendigt for at opfylde det tilsigtede mål, nemlig at sikre, at de regler, som er blevet tilsidesat, overholdes (RTE og ITP-dommen, a.st., præmis 93; jf. i samme retning Rettens domme af 8.6.1995, sag T-7/93, Langnese-Iglo mod Kommissionen, Sml. II, s. 1533, præmis 209, og sag T-9/93, Schöller mod Kommissionen, Sml. II, s. 1611, præmis 163).

273 Hvad først angår sagsøgerens argument om, at Kommissionen begik en retlig fejl ved at vedtage beslutningens artikel 2 uden at have taget stilling til, om det af CEPI-Cartonboard anmeldte system for udveksling af oplysninger var foreneligt

med artikel 85, bemærkes, at den anmeldelse, som denne sammenslutning foretog den 6. december 1993, vedrørte et nyt system for udveksling af oplysninger, som er forskelligt fra det, Kommissionen undersøgte i beslutningen. Kommissionen kunne derfor ikke i forbindelse med vedtagelsen af den anfægtede beslutnings artikel 2 vurdere lovligheden af det nye system inden for rammerne af denne beslutning. Den var således berettiget til i forbindelse med vedtagelsen af beslutningens artikel 2 alene at undersøge det gamle system for udveksling af oplysninger og tage stilling hertil.

274 Efterprøvelsen af, om påbuddet i beslutningens artikel 2, som hævdet af sagsøgeren, er for vidtgående, skal derefter omfatte en undersøgelse af omfanget af de forbud, der herved er meddelt virksomhederne.

275 Forbuddet i artikel 2, stk. 1, andet punktum, hvorefter virksomhederne for fremtiden skal afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning som de overtrædelser, der er konstateret i beslutningens artikel 1, har alene til formål at hindre virksomhederne i at gentage den adfærd, der er konstateret at være ulovlig. Kommissionen har derfor ikke med dette forbud overskredet de beføjelser, den er tillagt i henhold til artikel 3 i forordning nr. 17.

276 Artikel 2, stk. 1, litra a), b), og c), har nærmere til formål at forbyde fremtidig udveksling af forretningsmæssige oplysninger.

277 Påbuddet i artikel 2, stk. 1, litra a), hvorefter enhver fremtidig udveksling af forretningsmæssige oplysninger, på grundlag af hvilke deltagerne direkte eller indirekte kan få adgang til individuelle oplysninger om konkurrerende virksomheder, forbydes, forudsætter, at Kommissionen i beslutningen har fastslået, at udveksling af sådanne oplysninger er retsstridig i medfør af traktatens artikel 85, stk. 1.

278 I denne forbindelse bemærkes, at det ikke fremgår af beslutningens artikel 1, at udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger i sig selv er en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

279 Den fastslår generelt, at virksomhederne har overtrådt traktatbestemmelsen ved at deltage i en aftale og en samordnet praksis, hvorved virksomhederne bl.a. »udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler«.

280 Beslutningens konklusion skal imidlertid fortolkes på baggrund af dens betragtninger (dommen i sagen Suiker Unie m.fl., a.st., præmis 122). Beslutningens betragtning 134, andet afsnit, er affattet således:

»Producenternes udveksling af normalt fortrolige og følsomme individuelle forretningsmæssige oplysninger på møder afholdt af PG Paperboard (hovedsagelig JMC) vedrørende ordrebeholdninger, midlertidige produktionsstandsninger og produktionskvoter var åbenbart konkurrencebegrænsende, idet de havde til formål at sikre, at forudsætningerne for gennemførelsen af de aftalte prisinitiativer var så gunstige som muligt ...«

281 Da Kommissionen således i beslutningen behørigt har fastslået, at udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger som sådan udgjorde en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, opfylder forbuddet mod for fremtiden at udveksle oplysninger af denne art betingelserne for at bringe artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 i anvendelse.

282 Forbuddene mod udveksling af forretningsmæssige oplysninger i beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), skal undersøges i lyset af samme artikels stk. 2, 3 og

4, der underbygger de omhandlede påbud. Det skal således afgøres ud fra konteksten, om, og i bekræftende fald i hvilket omfang, Kommissionen har anset udveksling af oplysninger for retsstridig, under hensyn til, at de byrder, der påhviler virksomhederne, skal begrænses til, hvad der er nødvendigt for at sikre, at deres adfærd er lovlig i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1.

283 Beslutningen må fortolkes således, at Fides-systemet ifølge Kommissionen er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet (beslutningens betragtning 134, tredje afsnit). En sådan fortolkning bekræftes af ordlyden af beslutningens artikel 1, hvoraf det fremgår, at virksomhederne havde udvekslet forretningsmæssige oplysninger »til støtte for nævnte forholdsregler«, der fandtes at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.

284 Omfanget af de forbud, der gælder for fremtiden, som indeholdt i beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), skal bedømmes under hensyn til denne stillingtagen fra Kommissionens side til spørgsmålet om, hvorvidt Fides-systemet er foreneligt med traktatens artikel 85.

285 De nævnte forbud er dels ikke begrænset til at omfatte udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger, men omfatter tillige visse statistiske oplysninger i samlet form [beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b), og artikel 2, stk. 2]. Desuden forbyder beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), udveksling af visse statistiske oplysninger for at forebygge, at en mulig konkurrencebegrænsende adfærd fremmes.

286 Et sådant forbud går ud over, hvad der er nødvendigt for at sikre, at de regler, som er blevet tilsidesat, overholdes, for så vidt som det er til hinder for, at der udveksles rent statistiske oplysninger, der ikke har karakter af individuelle eller identificerbare oplysninger, med den begrundelse, at oplysningerne kunne anvendes til konkurrencebegrænsende formål. Dels fremgår det ikke af beslutningen, at Kommis-

sionen skulle have anset udveksling af statistiske oplysninger som sådan for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Dels medfører den omstændighed, at et system til udveksling af statistiske oplysninger vil kunne anvendes til konkurrencebegrænsende formål, ikke, at det er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, idet dets konkurrencebegrænsende virkninger i så tilfælde skal fastslås konkret. Det følger heraf, at Kommissionens argument om, at beslutningens artikel 2 alene konstaterer, hvad der er gældende ret (jf. ovenfor, præmis 264), savner grundlag.

287 Beslutningens artikel 2, stk. 1-4, vil derfor være at annullere, med undtagelse af følgende passager:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres.«

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes

1. *Anbringenderne vedrørende de spørgsmål, der er blevet behandlet i det fælles mundtlige indlæg*

288 Under det uformelle møde den 29. april 1997 blev de virksomheder, der havde anlagt sag til prøvelse af beslutningen, opfordret til at overveje at afgive fælles mundtlige indlæg for det tilfælde, at sagerne blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Det blev understreget, at sådanne fælles mundtlige indlæg kun ville kunne afgives af sagsøgere, der i deres stævning faktisk havde gjort anbringender gældende svarende til dem, der skulle fremføres i det fælles mundtlige indlæg.

289 Ved telefax af 14. maj 1997, som blev fremsendt på samtlige sagsøgeres vegne, meddelte sagsøgerne, at de havde besluttet at behandle seks spørgsmål i et fælles mundtligt indlæg, herunder følgende:

a) beskrivelsen af markedet og kartellets manglende virkninger

b) begrundelsen for bøderne.

290 Sagsøgeren har ikke i stævningen fremsat anbringender eller argumenter vedrørende disse spørgsmål. Selskabet tilkendegav ikke desto mindre under retsmødet, at det tilsluttede sig det fælles indlæg på disse punkter.

291 Det bemærkes, at der i henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 2, første afsnit, ikke må fremsættes nye anbringender under sagens behandling, medmindre de støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne. I det foreliggende tilfælde har sagsøgeren ikke påberåbt sig nogen retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne, og som kan begrunde fremsættelsen af de omhandlede nye anbringender.

292 De pågældende anbringender, som sagsøgeren har gjort gældende for første gang under retsmødet, kan derfor ikke antages til realitetsbehandling.

2. *Anbringendet om en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet*

Parternes argumenter

293 Sagsøgeren har for det første gjort gældende, at der er grundlag for en bødenedsættelse, hvis virksomheden giver beviser til Kommissionen, der gør det muligt for denne at bringe den påståede overtrædelse til ophør hurtigt (dommen af 10.3.1992 i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 393). En sådan nedsættelse skal imidlertid stå i forhold til samarbejdet.

294 I det foreliggende tilfælde er den bødenedsættelse, der blev givet Stora og Rena som følge af deres samarbejde med Kommissionen, helt uforholdsmæssig, idet de pågældende virksomheder først samarbejdede på et sent tidspunkt (ni måneder efter indgivelsen af klagen og fire måneder efter Kommissionens kontrolundersøgelser), og det er tvivlsomt, om samarbejdet førte til, at overtrædelsen blev bragt til ophør. Et sådant misforhold mellem de pålagte bøder udgør en ulovlig forskelsbehandling af virksomhederne.

295 For det andet er bødeniveauet i forhold til de mindre producenter urimeligt højt, idet disse virksomheder hverken var med til at fastsætte priserne eller til at fastlægge og gennemføre foranstaltninger med henblik på begrænsning af produktionen.

296 Sagsøgeren og de andre mindre producenter er ofre for et forsøg fra Kommissionens side på at opfylde to modstridende målsætninger. På den ene side ønskede Kommissionen at pålægge Stora en stor bøde på grund af virksomhedens egenskab af »hovedmand« i det påståede kartel. På den anden side blev der givet denne virksomhed en betydelig bødenedsættelse for at skabe en præcedens, der skal få virksomhederne til at afstå fra at forsvare sig.

297 Det var kun muligt at opfylde begge disse målsætninger ved at pålægge alle producenterne en stor bøde. Der burde ikke være taget sådanne hensyn ved bødeudmålingen.

298 Kommissionen afviser sagsøgerens påstand om, at der blev lagt et kunstigt højt bødeniveau for at give Stora en urimelig stor nedsættelse.

299 Desuden samarbejdede Stora og Rena på et tidligt stadium, og de bidrog væsentligt til sagens afslutning.

Rettens bemærkninger

300 Sagsøgerens argumentation hviler på den forudsætning, at Kommissionen har fastsat et unormalt højt generelt bødeniveau. Det skal derfor undersøges, om

Kommissionen har anlagt en åbenbart urigtig vurdering ved fastsættelsen af bødeniveauet.

301 I den foreliggende sag har Kommissionen fastsat det generelle bødeniveau under hensyn til overtrædelsens varighed (beslutningens betragtning 167) samt ud fra følgende overvejelser (betragtning 168):

»— Hemmelige aftaler om prisfastsættelse og opdeling af markeder er efter selve deres beskaffenhed stærkt konkurrencebegrænsende.

— Kartellet dækkede stort set hele Fællesskabets område.

— EF-markedet for karton er en betydningsfuld industrisektor, der repræsenterer indtil 2,5 mia. ECU hvert år.

— De virksomheder, der deltog i overtrædelsen, tegner sig for stort set hele markedet.

— Kartellet blev drevet i form af et system med regelmæssige, institutionaliserede møder, som havde til formål at regulere markedet for karton i EF i de mindste enkeltheder.

— Der blev taget omhyggelige skridt til at skjule den sande beskaffenhed og det sande omfang af de hemmelige aftaler (manglen på officielle mødereferater

eller dokumentation vedrørende PWG og JMC; deltagerne blev tilskyndet til ikke at tage referat; tidspunkterne for og rækkefølgen, i hvilken prisstigningerne blev annonceret, blev iscenesat, således at man var i stand til at hævde, at man blot 'fulgte efter', osv.).

— Kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål.«

302 Retten bemærker endvidere, at det fremgår af Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at der blev pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af omsætningen på kartonmarkedet i Fællesskabet i 1990 i de virksomheder, beslutningen var rettet til, og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende.

303 Det understreges for det første, at Kommissionen ved fastlæggelsen af det generelle bødeniveau kan tage hensyn til, at åbenbare overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler fortsat er relativt hyppige, hvorfor den har adgang til at forhøje bødeniveauet for at forstærke deres forebyggende virkning. Den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden i tilfælde af visse typer overtrædelser, kan ikke berøve den muligheden for at forhøje dette niveau inden for de i forordning nr. 17 angivne rammer, hvis det er nødvendigt for at gennemføre Fællesskabets konkurrencepolitik (jf. bl.a. dommen i sagen Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 105-108, og dommen af 10.3.1992 i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 385).

304 For det andet fremgår det af beslutningen, at der i den foreliggende sag generelt ikke er taget hensyn til formildende omstændigheder ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau. Endvidere viser de forholdsregler, der blev truffet med henblik på at skjule det ulovlige samarbejde, at virksomhederne fuldt ud var vidende om, at deres adfærd var ulovlig. Kommissionen kunne derfor tillægge disse foranstaltnin-

ger betydning ved sin vurdering af overtrædelsens grovhed, idet de må anses for en særlig skærpende omstændighed ved overtrædelsen.

305 Retten lægger for det tredje vægt på, at overtrædelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, var langvarig og åbenbar, uanset den advarsel, der må antages at ligge i Kommissionen hidtidige beslutningspraksis, herunder Kommissionens beslutning 86/398/EØF af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.149 — Polypropylen, EFT L 230, s. 1).

306 Af disse grunde finder Retten, at de kriterier, der er anført i beslutningens betragtning 168, kan begrunde det generelle bødeniveau, som Kommissionen har fastsat. Der er følgelig ikke grundlag for at antage, at Kommissionen har taget uvedkommende hensyn ved bødeudmålingen.

307 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt de valgte grundsatser for de virksomheder, der henholdsvis blev betragtet som »hovedmænd« og »almindelige medlemmer«, tager tilstrækkeligt hensyn til den rolle, de enkelte virksomheder faktisk spillede i kartellet, skal det for det første understreges, at Kommissionen med rette fandt, at de virksomheder, der deltog i møderne i PWG, måtte bære et særligt ansvar for overtrædelsen (beslutningens betragtning 170).

308 Kommissionen findes i øvrigt at have anlagt en korrekt vurdering af grovheden af overtrædelsen for henholdsvis kartellets »hovedmænds« og dets »almindelige medlemmers« vedkommende ved i forbindelse med beregningen af disse to kategorier af virksomheders bøder at anvende grundsatserne på henholdsvis 9% og 7,5% af den relevante omsætning.

309 For så vidt som sagsøgeren gør gældende, at selskabet er blevet diskrimineret i forhold til Stora og Rena, bemærkes, at ligebehandlingsprincippet, som er blandt fællesskabsrettens grundlæggende principper, efter fast retspraksis kun kan antages at være tilsidesat, såfremt ensartede situationer behandles forskelligt, eller forskellige situationer behandles ens, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet (Domstolens dom af 13.12.1984, sag 106/83, Sermide, Sml. s. 4209, præmis 28, og af 28.6.1990, sag C-174/89, Hoche, Sml. I, s. 2681, præmis 25, samt, i samme retning, Rettens dom af 15.3.1994, sag T-100/92, La Pietra mod Kommissionen, Sml. Pers. II, s. 275, præmis 50).

310 Stora har afgivet redegørelser til Kommissionen, der indeholder en meget nøje beskrivelse af overtrædelsens art og genstand, de forskellige organers opgaver i PG Paperboard og de enkelte producenters medvirken i overtrædelsen. Med disse redegørelser har Stora givet oplysninger, der går langt ud over, hvad Kommissionen kunne have krævet i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17. Selv om Kommissionen i beslutningen har erklæret at have beviser, der bekræfter oplysningerne i Stora's redegørelser (beslutningens betragtning 112 og 113), fremgår det klart, at Stora's redegørelser efter Kommissionens opfattelse er det vigtigste bevis for overtrædelsen. Uden disse redegørelser havde Kommissionen i hvert fald haft langt større vanskeligheder ved at konstatere den overtrædelse, som er genstand for beslutningen, og at bringe den til ophør.

311 Under hensyn hertil, og selv om Stora først samarbejdede, efter at Kommissionen havde foretaget kontrolundersøgelser hos virksomhederne i medfør af artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 17, overskred Kommissionen ikke grænserne for det skøn, der tilkommer den i forbindelse med bødeudmålingen, da den nedsatte bøden til Stora med to tredjedele.

312 Hvad angår den bødenedsættelse, der blev givet Rena, skal det blot bemærkes, at sagsøgeren ikke har bestridt bemærkningen i beslutningens betragtning 171, andet

afsnit, om, at Rena »frivilligt [har] stillet vigtigt skriftligt bevismateriale til rådighed for Kommissionen«.

313 Derimod bestred sagsøgeren i sit svar på meddelelsen af klagepunkter, at selskabet på nogen måde havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. Under disse omstændigheder kan selskabet ikke gøre gældende, at det er blevet diskrimineret i forhold til Stora og Rena.

314 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

3. *Anbringendet om en tilsidesættelse af forbuddet mod »selvinkriminering«*

Parternes argumenter

315 Sagsøgeren har henvist til, at der blev givet en bødenedsættelse på to tredjedele til Rena og Stora for deres aktive samarbejde med Kommissionen, og at der blev givet en bødenedsættelse på en tredjedel til de virksomheder, der i deres svar på meddelelsen af klagepunkter ikke bestred de væsentligste faktiske forhold, som Kommissionen baserede sine klagepunkter på (beslutningens betragtning 171 og 172).

316 Kommissionen må imidlertid ikke, når den pålægger bøder, sondre mellem de virksomheder, der har bestridt dens påstande, og de virksomheder, der ikke har gjort dette. Sagsøgeren har under henvisning til Domstolens dom af 18. oktober 1989 i sagen Orkem mod Kommissionen (sag 374/87, Sml. s. 3283, præmis 35) anført, at virksomhederne frit skal kunne vælge, hvorledes de vil forsvare sig, når de er genstand for en undersøgelse. Der ville imidlertid ikke længere være tale om en sådan frihed, hvis Kommissionen kunne pålægge en virksomhed, der forsvarer sig, en hårdere sanktion.

317 Kommissionens beslutning er desuden i strid med artikel 6 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder af 4. november 1950 (herefter »EMK«). Denne bestemmelse gælder for de kompetente myndigheder i konkurrencesager (Den Europæiske Menneskerettighedskommissions udtalelse i sagen Stenuit mod den franske stat, nr. 11598/85, rapport af 30.5.1991, serie A, nr. 232-A).

318 Sagsøgerens bøde bør derfor nedsættes til samme niveau som det, der blev lagt for de virksomheder, der ikke bestred deres deltagelse i overtrædelsen.

319 Hvad nærmere angår de nedsættelser, Kommissionen gav Stora og Rena, har sagsøgeren anført, at disse to virksomheders redegørelser i det væsentlige bestod af forklaringer, hvorimod de ikke fremkom med dokumenter eller faktiske oplysninger. Domstolen har fastslået, at det kan betragtes som at vidne mod sig selv at give sådanne oplysninger (dommen i sagen Orkem mod Kommissionen, a.st.). Retten til at nægte at vidne mod sig selv ville ikke have nogen mening, hvis Kommissionen var berettiget til at pålægge de virksomheder, der gør retten gældende, en hårdere sanktion end de virksomheder, der afstår herfra. Der bør derfor ikke gives nogen bødenedsættelse for en form for samarbejde, som virksomhederne har ret til at nægte at indlade sig på.

320 Kommissionen finder, at det ligger inden for rammerne af dens skønsbeføjelse at give bødenedsættelser til de virksomheder, der har samarbejdet med Kommissionen under dennes undersøgelser. Dommen i sagen Orkem mod Kommissionen begrænser på ingen måde denne skønsbeføjelse. Det forhold, at Kommissionen ikke kan tvinge en virksomhed til at anerkende beviserne for en overtrædelse, forhindrer ikke Kommissionen i at give en bødenedsættelse som en anerkendelse af, at en virksomhed har samarbejdet med Kommissionen under dennes undersøgelser.

321 Endelig samarbejdede Stora og Rena på et tidligt stadium, og de bidrog væsentligt til sagens afslutning.

Rettens bemærkninger

322 Som det fremgår af den tabel, Kommissionen har fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, blev sagsøgerens bøde fastsat til 7,5% af omsætningen på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Denne bøde er ikke blevet nedsat.

323 Eftersom det af Kommissionen fastlagte generelle bødeniveau må anses for at være berettiget ud fra de i beslutningen opregnede kriterier, må det konstateres, at Kommissionen, som anført i beslutningen, faktisk foretog en nedsættelse af virksomhedernes bøde, når de havde udvist samarbejdsvilje under den administrative procedure. Sagsøgerens argument om, at Kommissionen forhøjede bøderne for de virksomheder, der havde udøvet deres ret til kontradiktion, kan således ikke tiltrædes.

324 Det følger heraf, at Kommissionen ved at foretage bødenedsættelser på grund af samarbejde ikke i det foreliggende tilfælde tvang sagsøgeren til at give svar, der kunne indebære en tilståelse fra selskabets side om, at der forelå en overtrædelse (jf. dommen i sagen Orkem mod Kommissionen, a.st., præmis 35).

325 Det bemærkes i denne forbindelse, at såfremt retten til kontradiktion under den administrative procedure for Kommissionen udøves ved, at det undlades at besvare meddelelsen af klagepunkter, ved at det undlades at tage stilling til de faktiske påstande i svaret på meddelelsen af klagepunkter, eller ved at de i meddelelsen af klagepunkter indeholdte faktiske påstande i det væsentlige eller i det hele bestrides, kan dette ikke begrunde en bødenedsættelse for samarbejde under den administrative procedure. Der er nemlig kun grundlag for en sådan bødenedsættelse, hvis den pågældende adfærd har gjort det lettere for Kommissionen at konstatere og bringe en overtrædelse til ophør (jf. dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 393). Under disse omstændigheder kan en virksomhed, der udtrykkeligt erklærer, at den ikke bestrider de faktiske forhold, som Kommissionen lægger vægt

på over for den, antages at have bidraget til at lette Kommissionens opgave med hensyn til konstatering og bekæmpelse af overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler.

326 Sagsøgeren bestred imidlertid i sit svar på meddelelsen af klagepunkter enhver deltagelse i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. Selskabet har således ikke udvist en adfærd, der begrunder en bødenedsættelse på grund af samarbejde under den administrative procedure.

327 Hvad endelig angår artikel 6 i EMK skal det blot bemærkes, at sagsøgeren intet har fremført til støtte for den pågældende argumentation.

328 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

4. *Anbringendet om en forkert vurdering af kriterierne for bødeudmålingen*

Parternes argumenter

329 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen, eftersom den fejlbedømte selskabets påståede deltagelse i kartellet, ikke på korrekt vis tog hensyn til de i beslutningens betragtning 169 anførte kriterier for bødeudmålingen.

330 Hvad angår den rolle, de enkelte virksomheder spillede i de ulovlige former for samarbejde (beslutningens betragtning 169, første led), fremgår det af beslutningen (betragtning 170), at den eneste sondring, der blev foretaget, var sondringen mellem kartellets »hovedmænd« og dets »almindelige medlemmer«, og at Kommissionen ikke tog hensyn til andre faktorer i relation til virksomhedernes individuelle adfærd. Kommissionen foretog således en samlet vurdering af deltagelsen i det påståede kartel, idet den undlod at vurdere den enkelte producents rolle.

331 For så vidt angår kriteriet om den enkelte virksomheds betydning inden for branchen (betragtning 169, tredje led) burde det have været indlysende for Kommissionen, at sagsøgeren var en mindre producent. Det fremgår af en pressekonference, som det medlem af Kommissionen, der er ansvarlig for konkurrencepolitikken, holdt den 13. juli 1984, at der ikke blev taget hensyn til virksomhedernes reelle størrelse.

332 Kommissionen har anført, at den, som det fremgår af beslutningens betragtning 169, tog hensyn til de faktorer, sagsøgeren påberåber sig, i forbindelse med fastsættelsen af selskabets bøde.

333 Kommissionen har henvist til, at den fastslog, at der var tale om en enkelt overtrædelse, og bøderne blev pålagt virksomhederne på grundlag heraf. Eftersom alle beslutningens adressater begik hele den pågældende overtrædelse, blev bøden således ikke kun pålagt sagsøgeren for de prisinitiativer, selskabet gennemførte, men også for de øvrige elementer i overtrædelsen, der er nævnt i beslutningens artikel 1.

334 Endelig blev der nødvendigvis taget hensyn til den enkelte producents størrelse, idet bøderne blev beregnet på grundlag af omsætningen.

Rettens bemærkninger

335 Det er ubestridt, at bøderne blev beregnet på grundlag af den enkelte virksomheds omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Der blev således pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af virksomhedens individuelle omsætning og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende.

336 Sagsøgerens bøde svarer til 7,5% af selskabets omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Kommissionen har således ved at basere sig på denne omsætning taget hensyn til sagsøgerens størrelse inden for branchen.

337 Som allerede fastslået, kunne sagsøgeren ikke gøres ansvarlig for et ulovligt samarbejde om markedsandele.

338 På trods heraf finder Retten som led i udøvelsen af sin fulde prøvelsesret, at den af sagsøgeren begåede overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, nemlig selskabets deltagelse i det ulovlige samarbejde om priser og om produktionsstandsninger, stadig er så grov, at bøden ikke bør nedsættes.

339 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at sagsøgeren ikke deltog i PWG's møder og derfor ikke blev betragtet som »hovedmand« i kartellet. Da selskabet ifølge Kommissionen ikke var blandt kartellets »drivende kræfter« (beslutningens betragtning 170, første afsnit), blev der pålagt det en bøde på 7,5% af dets omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Dette generelle bødeniveau er berettiget (jf. ovenfor, præmis 331 ff.).

340 Kommissionen antog ganske vist med urette, at de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG, »udmærket [var] klar over« det ulovlige samarbejde om markedsandele (betragtning 58, første afsnit), men det fremgår af selve beslutningen, at det var virksomhederne i PWG, der blev enige om at »fastfryse« markedsandelene (jf. f.eks. betragtning 52), og at der ikke fandt nogen drøftelser sted vedrørende markedsandelene for de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG. Endvidere anfører Kommissionen i beslutningens betragtning 116, andet afsnit, at »markedsdelingsaftalerne (særlig fastfrysningen af markedsandelene (se betragtning 56 og 57)) i kraft af selve deres karakter først og fremmest angik de store producenter«. Det ulovlige samarbejde om markedsandele, som fejlagtigt blev lagt sagsøgeren til last, var således ifølge Kommissionen selv af sekundær betydning i forhold til bl.a. det ulovlige samarbejde om priser.

341 I relation til sagsøgerens argument om, at Kommissionen i forbindelse med bødeudmålingen ikke tog hensyn til den rolle, selskabet spillede i kartellet (jf. beslutningens betragtning 169, første led), bemærkes, at Kommissionen i sine skriftlige indlæg har anerkendt, at den ikke antog, at sagsøgeren havde spillet en mindre væsentlig rolle i kartellet end de andre »almindelige medlemmer« heraf, dvs. de virksomheder, der ikke var repræsenteret i PWG.

342 I denne forbindelse fremgår det af beslutningen, at de virksomheder, der ikke deltog i PWG's møder, på JMC's møder blev informeret om beslutninger, der blev truffet af PWG, samt at JMC hovedsagelig var ansvarlig for forberedelsen af PWG's beslutninger, ligesom de nærmere drøftelser om beslutningernes gennemførelse fandt sted her (jf. navnlig beslutningens betragtning 44-48). Under disse omstændigheder anlagde Kommissionen en korrekt vurdering af grovheden af den overtrædelse, der var begået af henholdsvis kartellets »hovedmænd« og dets »almindelige medlemmer«, ved at fastsætte grundsatser på 9% og 7,5% af den relevante omsætning med henblik på beregningen af de bøder, der blev pålagt disse to kategorier af virksomheder.

343 Det er imidlertid kun bevist, at sagsøgeren deltog i to af de sytten møder i JMC, der fandt sted i den periode, hvori det er godtgjort, at sagsøgeren begik en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, dvs. perioden fra april 1989 til april 1991. Som det fremgår af tabel 4 i bilagene til beslutningen, deltog sagsøgeren væsentligt mere sporadisk i JMC's møder end de andre virksomheder, der blev betragtet som »almindelige medlemmer« af kartellet.

344 Endvidere bestrider Kommissionen — som allerede nævnt — ikke, at sagsøgerens priser i det kontinentale Europa i den omhandlede periode blev forhøjet hvert år den 1. januar og/eller den 1. juli, dvs. på andre datoer end dem, der blev aftalt i PG Paperboard.

345 På denne baggrund burde sagsøgeren være blevet anset for at have spillet en mindre væsentlig rolle i det påståede kartel end de andre virksomheder, der blev betragtet som »almindelige medlemmer«.

346 Der skal også tages hensyn til, at Kommissionen ikke har godtgjort, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra midten af 1986 til marts 1989.

347 Ud fra disse betragtninger vil Retten inden for rammerne af sin fulde prøvelsesret nedsætte bøden.

348 Det følger af ovenstående, at beslutningens artikel 1 bør annulleres i forhold til sagsøgeren, for så vidt som tidspunktet for begyndelsen af den overtrædelse, der lægges selskabet til last, blev fastsat til at ligge forud for april 1989. Beslutningens artikel 1, ottende led, bør også annulleres i forhold til sagsøgeren. Endelig bør beslutningens artikel 2 annulleres delvis i forhold til sagsøgeren.

349 Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, bør fastsættes til 750 000 ECU.

350 I øvrigt bør Kommissionen frifindes.

Sagens omkostninger

351 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Da sagsøgeren kun til dels har fået medhold, finder Retten under hensyn til sagens omstændigheder, at Kommissionen bør bære sine egne omkostninger og halvdelen af sagsøgerens, og at sagsøgeren bør bære den anden halvdel af sine egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling)

1) Artikel 1 i Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton) annulleres i forhold til sagsøgeren, for så vidt som tidspunktet for begyndelsen af den overtrædelse, der lægges sagsøgeren til last, blev fastsat til at ligge forud for april 1989.

2) Artikel 1, ottende led, i beslutning 94/601 annulleres i forhold til sagsøgeren.

3) Artikel 2, stk. 1-4, i beslutning 94/601 annulleres i forhold til sagsøgeren, med undtagelse af følgende passager:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres.«

4) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved artikel 3 i beslutning 94/601, fastsættes til 750 000 ECU.

5) I øvrigt frifindes Kommissionen.

6) Kommissionen bærer sine egne omkostninger og halvdelen af sagsøgerens.

7) Sagsøgeren bærer halvdelen af sine egne omkostninger.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. maj 1998.

H. Jung B. Vesterdorf

Justitssekretær Afdelingsformand

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder ..... II - 1135

Retsforhandlinger ..... II - 1142

Parternes påstande ..... II - 1144

Påstanden om annullation af beslutningen ..... II - 1145

A — Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, for så vidt som Kommissionen ikke præciserede de enkelte producenters adfærd i meddelelsen af klagepunkter og i beslutningen ..... II - 1145

Parternes argumenter ..... II - 1145

Rettens bemærkninger ..... II - 1149

B — Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 190 ..... II - 1152

Parternes argumenter ..... II - 1152

Rettens bemærkninger ..... II - 1153

C — Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 85, idet Kommissionen har anlagt en åbenbart urigtig faktisk og retlig vurdering ..... II - 1154

Parternes argumenter ..... II - 1154

PG Paperboard's organer ..... II - 1154

— PC's funktioner og sagsøgerens deltagelse ..... II - 1154

— JMC's funktioner og sagsøgerens deltagelse ..... II - 1157

— DØU's funktioner og sagsøgerens deltagelse ..... II - 1161

Prisinitiativerne ..... II - 1162

Princippet »pris frem for mængde« ..... II - 1166

Metoderne til fremsendelse af oplysninger ..... II - 1168

Deltagelsens varighed ..... II - 1170

Rettens bemærkninger ..... II - 1170

1. Perioden fra midten af 1986 til april 1989 ..... II - 1171

a) Sagsøgerens deltagelse i visse af PC's møder ..... II - 1171

b) Sagsøgerens deltagelse i tre møder i DØU ..... II - 1176

c) Sagsøgerens faktiske adfærd med hensyn til priser ..... II - 1180

d) Konklusion vedrørende den omhandlede periode ..... II - 1180

2. Perioden fra april 1989 til april 1991 ..... II - 1181

a) Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser ..... II - 1181

— Sagsøgerens deltagelse i to møder i JMC ..... II - 1181

— Sagsøgerens deltagelse i DØU's møde den 3. oktober 1989 ..... II - 1187

— Sagsøgerens faktiske adfærd med hensyn til priser ..... II - 1189

— Konklusion vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser ..... II - 1190

b) Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger ..... II - 1191

c) Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om markedsandele ..... II - 1198

d) Konklusion vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra april 1989 til april 1991 ..... II - 1202

3. Samlet konklusion vedrørende anbringendet ..... II - 1202

D — Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, idet Kommissionen ikke gav adgang til samtlige relevante dokumenter ..... II - 1203

Parternes argumenter ..... II - 1203

Rettens bemærkninger ..... II - 1204

Påstanden om annullation af beslutningens artikel 2 ..... II - 1206

Parternes argumenter ..... II - 1206

Rettens bemærkninger ..... II - 1208

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes ..... II - 1215

1. Anbringenderne vedrørende de spørgsmål, der er blevet behandlet i det fælles mundtlige indlæg ..... II - 1215

2. Anbringendet om en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet ..... II - 1216

Parternes argumenter ..... II - 1216

Rettens bemærkninger ..... II - 1217

3. Anbringendet om en tilsidesættelse af forbuddet mod »selvinkriminering« ..... II - 1222

Parternes argumenter ..... II - 1222

Rettens bemærkninger ..... II - 1224

4. Anbringendet om en forkert vurdering af kriterierne for bødeudmålingen ..... II - 1225

Parternes argumenter ..... II - 1225

Rettens bemærkninger ..... II - 1227

Sagens omkostninger ..... II - 1230